

TESAM STRATEJİ

Akademik Aktüel Dergi | Nisan 2023 | Sayı 5 | ISSN: 2980-0498

GÖÇ DOSYASI

Uluslararası Göç

Prof. Dr. Hasan Köni

Modern Göç Teorileri

Doç. Dr. Levent Ersin Orallı-Bülent Atasever

Göç Kapsamında Avrupa Güvenliği ve Tehdit Analizi

Doç. Dr. Güngör Şahin

Küresel Düzeyde Göç Gerçeği ve Uluslararası Göç Örgütü

Prof. Dr. Bekir Parlak

Göç Diplomasisi

Prof. Dr. Barış Özdal-Medihanur Argalı

Tarihten Günümüze Almanya'nın Göç Politikası

Prof. Dr. M. Nail Alkan

Binamız 2018 yılında yapılmış olup, 2019 yılından beri faaliyet göstermektedir. **SON DEPREM YÖNETMELİĞİNE UYGUNDUR.**

Zeynepi bir başlangıç için...

Eyüpsultan Pierre Loti Kampüsü

ERKEN KAYITLARIMIZ DEVAM EDİYOR

Anaokulu•

İlkokul•

Ortaokul•

Anadolu Lisesi•

Fen Lisesi•

 www.safakokullari.com

 0(850) 420 6585

Eyüpsultan Pierre Loti Kampüsü

Merkez Mh. Zeynep Hatun Sk. A blok No.6 Eyupsultan/ istanbul

 **Ş A F A K
OKULLARI**

AKADEMİSYENLERE ÖZEL

YARINI BİLEMİYİZ...

BÜTÇE DOSTU
KAMPANYA...

%30'a

VARAN
İNDİRİM

- ✓ TRAFİK
- ✓ KASKO
- ✓ SAĞLIK

0(216) 576 2 576
0(541) 213 58 06
www.happysigorta.com

Küçükbakkalköy Mh.
Şerifali Cd. N:7-9 D:2
Ataşehir/ İSTANBUL

Happi
Life Sigorta

TESAM Adına İmtiyaz Sahibi

Dr. Yıldırım Deniz

Editör

Muhammet Aydoğan

Yardımcı Editör

Ferzan Taşpınar

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Hasan Kõni
Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan
Prof. Dr. Veysel Bozkurt
Prof. Dr. Talat Canbolat
Prof. Dr. Ahmet Nohutçu
Doç. Dr. Arzu Al
Dr. Levent Ersin Orallı

Tasarım

www.rmgmedya.com

Adres

TESAM Küçükbakkalkõy Mah. Kayışdağı Cad.
No: 111
Ataşehir / İstanbul

Tel & Fax

0216 461 00 47

Mail

tesamstrateji@tesam.org.tr

ISSN: 2980-0498

Web

www.tesam.org.tr

TESAM'ın aylık aktüel akademik yayınıdır.

Dergide yer alan bilgi ve değerlendirmeler sadece bölüm yazarlarının görüşlerini ifade etmektedir.

© 2023 TESAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları TESAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayınlanamaz.

Editörden

Bu sayıda sizlere, göç konusunda derinlemesine analizler sunan değerli makalelerin yer aldığı özel bir dergi sunuyoruz. Göç, tarih boyunca toplumların ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarını değiştiren, dönüşüm süreçlerinde önemli bir etken olan karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. Geçmişte gerçekleşen göç hareketleri, farklı kültürlerin etkileşimine olanak sağlamış, ekonomik ve teknolojik gelişmelere katkıda bulunmuş, aynı zamanda toplumların demografik yapıları ve kültürel kimliklerinde önemli değişikliklere neden olmuştur.

Türkiye son yıllarda özellikle Suriye krizi ve diğer bölgesel sorunlar nedeniyle büyük göç hareketlerine tanıklık etmektedir. Türkiye'ye 2011 yılından bu yana yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli sığınmacı gelmiştir. Bu durum, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısında önemli etkiler yaratmıştır. Yaşanan göç dalgasının olumsuz ve çatışmacı etkileri, özellikle toplumsal uyum sorunları ve yerel halk ile göçmenler arasında gerilimler yaşanmasına yol açmıştır.

Bununla birlikte, göçmenlerin ülkeye getirdiği yeni işgücü, ekonomiye olumlu katkı sağlamakta ve özellikle işgücü açığı olan sektörlerde önemli katkı sağlamaktadır. Ancak bazı bölgelerde ve sektörlerde göçmenlerin istihdamının artması, rekabetin yoğunlaşmasına ve yerel işgücünde kayba neden olmaktadır. Yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlar, Türkiye'nin göç dalgalarından en az şekilde etkilenmesi için planlamanın önemini göstermektedir ve hala göç üzerine yeterli planlama bulunmamaktadır. Bu özel sayıda, değerli akademisyenlerin ve araştırmacıların göç planlamalarına katkı sağlayacak yazılarına yer verdik.

Bu özel sayıda, Avrupa güvenliği ve tehdit analizleri, modern göç teorileri, yaşlı göçmenlerin yaşadığı ekonomik ve sosyal sorunlar gibi konuların yanı sıra, Türkiye'de yaşanan göç dalgasının sosyal ve ekonomik etkilerine de değinen değerli yazılar yer almaktadır. Ayrıca, göçmenlerin yaşadığı zorluklara ve uyum süreçlerine dair öneriler sunan makaleler de sizleri bekliyor.

Gelecekte, göç hareketleri hiçbir zaman tam anlamıyla son bulmayacaktır. Savaşlar ve siyasi çatışmalar göç dalgalarının temel tetikleyicileri olarak kalmaya devam ederken, küresel ısınma da büyük ölçüde göç dalgalarına yol açacaktır. Küresel ısınma nedeniyle yaşanacak olan göç dalgaları, dünya genelinde toplumlar için yeni zorluklar ve fırsatlar doğuracaktır. Avrupa gibi kıtaların demografik yapıları bu süreçte önemli değişikliklere uğrayacak ve göç hareketlerinin yönetimi ile entegrasyon süreçlerine ilişkin politikaların önemi daha da artacaktır. Bu bağlamda, uluslararası iş birliği gereksinimi giderek daha belirgin hale gelecektir.

Son olarak şunu söylemek isterim ki; Türkiye'nin gelecek göç diplomasisi stratejileri, eğitim ve işgücü alanlarında işbirliği ve entegrasyonu ön planda tutarak, Türk dünyasından kabul edilecek göçmenlerin ortak değerlerine ve kültürel mirasına dayalı bir güç oluşturmayı hedeflemelidir. Busayede, göçmenlerin potansiyelleri ve yetenekleri Türkiye ve Türk dünyasının gelişimi ve uluslararası alanda etkinliği için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Umarız bu özel sayı, göç konusundaki farkındalığı artırmaya ve geleceğe yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlar.

İyi okumalar dileriz.

Muhammet Aydoğan

İçindekiler

6

Uluslararası Göç
Prof. Dr. Hasan Köni

9

Göç Kapsamında Avrupa Güvenliği ve Tehdit Analizi
Doç. Dr. Güngör Şahin

12

Küresel Düzeyde Göç Gerçeği ve Uluslararası Göç Örgütü
Prof. Dr. Bekir Parlak

18

Göç Diplomasisi
Prof. Dr. Barış Özdal-Medihanur Argalı

23

Tarihten Günümüze Almanya'nın Göç Politikası
Prof. Dr. M. Nail Alkan

26

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Göç Hareketlerinin Sosyo-ekonomik Boyutları
Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı

29

Göçmen Dini Örgütlenmeleri ve Dinsel Kimlik İnşası
Prof. Dr. Yakup Çoştur

33

Modern Göç Teorileri
Doç. Dr. Levent Ersin Orallı-Bülent Atasever

36

Yaşlı Göçmenleri Düşünmek: Ekonomik Kısıtlamalar, Yalnızlık ve Memleket Hasreti
Doç. Dr. Murat Şentürk

40

Covid-19 Salgınında İstanbul'daki Suriyeli Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Deneyimi
Doç. Dr. N. Aslı Şirin

44

Göç ve Psikolojik İyi Oluş
Veysel Göregen

47

Türkiye'de Yaşayan Göçmenlerin Sosyal Hayata Entegrasyonunda Dil Bariyeri Etkisi
Zeynep Hazal Tuzluca

ULUSLARARASI GÖÇ

Uluslararası göç son yirmi beş yıldır uluslararası alanda en çok üzerinde durulan ve üzerinde çeşitli tartışmalar yaşanan bir konu olup uluslararası ilişkilerde göç konusunun yoğun olarak tartışılmasının nedeni bu olayın uluslararası alanda bir tehdit olarak görülmesidir.

Prof. Dr. Hasan Köni

İnsanlık tarihinde göç olgusu, barbar kitlelerin ülkelerin üzerine karınca sürüsü gibi üşüşerek, medeniyetleri yani o ülkelerin yaşam biçimlerini çökertmeleri olarak algılanabilir. Roma imparatorluğunun çöküş nedenlerinin analizini yapan bir bilim adamına göre Roma imparatorluğunu çökerten nedenleri başında soğuk ve verimsiz bölgelerden kaçarak Avrupa'nın verimli topraklarına yerleşmek isteyen Alman asıllı (Germanik) kabilelerin zamanla imparatorluğun içine yerleşmeleri ve bir yüzyıl içinde Merkezi Roma devlet sisteminin yöneticileri olmaları ve Romalıların ise zaman içinde daha çok dış çevrelerde görev yapabilir duruma gelmeleridir. Yer değiştirmeler bazen büyük savaşlar bazen zaman içinde barışçı bir şekilde olmuş. Roma şehirleri barbarlardan korunmak için şehirlerini çevresine surlar dikmek zorunda kalmışlardır. Roma siyasal ve materyal yönetimi elinden kaçırmıştır.² Bu ağır oluşumun barışçı bir gelişim örneğini günümüz İngiltere'sinde görmek mümkündür. Yıllardır Hint yarımadasını sömürge olarak elinde tutan İngiliz Kraliyetine, Hintlileri ve Müslüman Hintlileri İngiltere'ye daha iyi bir yaşam için göç etmeleri sonucunda, bir asır içinde Hint asıllılar ve Pakistanlılar, İngiltere Başbakanlık ve Belediye Başkanlığı, İskoçya'da başbakanlık gibi görevleri ele geçirmeye başlamışlardır.

Göç olgusu çeşitli nedenlere dayanmaktadır.

1 Prof. Dr. Hasan Köni, İstanbul Kültür Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, TESAM Yüksek İstişare Heyeti Başkanı.

2 Bryan Ward Perkins, 'L'Effondrement a bien eu Lieu', L'Histoire. Ekim 2015.

Yaşanılan topraklardaki kuraklık, verimsizlik, susuzluk ve kıtlık nedeniyle olan, iç savaşlar ya da devletler arası savaşlar ve büyük zelzeleler nedeniyle olan, son dönemlerde bunlara ek olarak iklim değişikliğinin getirdiği sorunlar nedeniyle olan iç ve dış göçler vardır. Aşağıda bu hususları inceleyeceğiz.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

1972 yılında yapılan ilk "Uluslararası Çevre Konferansı" ile bilim adamları iklim değişikliği hususunu ve iklim değişikliğine bağlı olarak uluslararası çevrede meydana gelebilecek gelişmeleri ele almışlardır. Aynı konuda daha sonra yapılan konferanslarda iklim değişikliği nedeniyle yeryüzünde meydana gelecek değişiklikleri felaketlerin başlangıcı olarak görmüşlerdir. Dünyanın iklim değişikliğine göre yeni davranışlara, yeni tarımsal uygulamalara gitmemesi, karbon salınımını kendi bencil teknolojik üretimi nedeniyle durmaması karşısına meydana gelecek göç akımı dünyayı kaosa sürükleyecektir. Gıda, su eksikliğiyle boğuşan Küresel Güney yani güneydeki fakir ülkeler bir yazarın dediği gibi beraberlerinde zengin ekonomileri de sürükleyerek çökecektir. Eğer iklim değişikliği bütün ekonomileri ve uluslararası sistemi etkileyecekse silahlar, Yunanistan gibi ülkelerin inşa ettikleri duvarlar ve dikenli teller, SIHA'lar, paralı askerler, bu küresel çöküşü durduramayacaklardır.³

İklim değişikliğinin 2040'a kadar 1,3 derece
3 Chritian Parenti, Tropic of Chaos, Climate Change and New Geografi of Violence, NATION Books, New York, 2012, s. 11.

artmasıyla birlikte ülkeler içinde ulusal güvenlik sorunları, sosyal çatışmalar, yoğun sınır aşan göç hareketleri başlayacaktır. Gelen yoğun göç nedeniyle ülkeler içinde kaynakların azalması, ülke içi çatışmaların artması beklenmektedir. Afrika gibi gelişmekte olan ülkelerin bulunduğu alanlarda pandemilerin baş göstermesi ve pandemilerin göç edilen alanlara taşınması durumu ortaya çıkacaktır. Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak dünya jeopolitik yapısında değişimler olması beklenmektedir.

Dünya atmosferinin 2,6 derece ısınması durumunda devlet içi toplumların, küresel iklim değişikliği nedeniyle, iç yapılanmalarının düzeni sarsılacaktır.2100 yılına kadar sıcaklık 5,6 dereceye kadar çıkarsa uluslararası terörizm, ülkeler arası kaynaklar için yapılan çatışmaları yoğunlaşacaktır. İsveç hükümetinin 2008 yılında yaptığı bir araştırmaya göre 2,7 milyar insanın yaşadığı 46 ülke insanları iklim değişikliğinin yol açtığı, sosyal ekonomik ve siyasal sorunlar nedeniyle Kuzey ülkelerine göç edeceklerdir. Bu gelişmeler aynı zamanda şiddetli çatışmaların habercisi olarak tanımlanmıştır.⁴ İklim değişikliğinin getireceği göç olayını, Batılı ülkeler ve kendisi için bir ulusal güvenlik tehdidi olarak inceleyen ikinci bir araştırmayı Pentagon, Amerikan Genel Kurmay Başkanlığı yaptırmıştır. Amerika'nın bu araştırmayı yapmasının nedeni, uluslararası savaşlarda bütün dünyayı yenecek güce sahip olmalarına karşın, göçler sonunda gelişecek olan ülke içi terörizme karşı zorlanacaklarını hesap etmeleridir. Elleriindeki büyük çekiç olarak niteledikleri askeri güçle, sivrisinek savaşları olarak adlandırdıkları, terörü önlemeyeceklerinden korkmuşlardır. Bu nedenle, "savaş dışındaki askeri operasyonlar" adıyla teröre karşı uygulanacak askeri doktrinler gerçekleştirmişlerdir.

Korkuları gerçek olmuştur. Amerika ne Afganistan'da ne Libya'da ne Afrika'da ne de Suriye ve Irak'ta terörü durduramamıştır.

GÖÇ VE LATİN AMERİKA

Amerikan başkanı Theodore Roosevelt'in 1904 yılında, Amerika'nın uluslararası polis

4 Dan Smith ve Janani Vivekananda, A Climate Conflict: Links Between Climate Change, Peace and War, Swedish International Development Cooperation Agency, Şubat 2008.

gücü olarak hareket etmeye hakkı olduğunu bildirmesinden beri, Amerika Latin Amerika'yı tamamen hegemonyası altına almıştır. Amerika, 19. yüzyılın başından beri Latin Amerika ülkelerine müdahale etmiş ve rejim değişiklikleri yapmıştır. Latin Amerika ülkelerinin sosyal, ekonomik ve askeri yapılanmalarında Amerika etkin olmuştur. Amerika bu ülkelerde yaptığı rejim değişiklikleri sonucu ortaya çıkan kaos ortamında Latin Amerikalılar daha iyi bir yaşam için Amerika Birleşik Devletleri'ne kitleler halinde göç etmeye başlamışlardır. Amerika'nın nüfus yapısı hızla değişmiştir. 2024 yılında yapılacak olan başkanlık seçimlerinde, eski Başkan Trump'tan sonra önde gelen başkan adayları, Florida valisi De Santos ve Arizona valisidir. Amerika'nın askeri müdahaleleri Latin Amerika ülkelerinde demokrasileri sarsmış, güç kartellerin ve uyuşturucu baronlarının eline geçmiş, Amerika'ya bağlı olan ekonomik yapı büyük ticari dengesizlikler doğurmuştur.⁵

ORTADOĞU VE GÖÇ

1948 İsrail-Arap Savaşı ve onu takip eden diğer savaşlar nedeniyle yurtlarından olan Filistinliler devamlı olarak diğer Arap ülkelerine göç etmişlerdir. Amerika'nın demokrasi geliştirmek, Arap Baharı gibi söylemlerle, Irak, Suriye ve Libya'ya müttefikleriyle birlikte yaptığı askeri müdahaleler, bu ülkelerden Batı Avrupa, Türkiye'ye doğru büyük göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Aynı durum Afrika ülkeleri için de geçerlidir. Amerika aynı zamanda, aynen Afganistan'da yaptığı gibi terörist grupların yeşermesini sağlamış, sonra kendi yarattığı bu gruplara karşı terörü önleme eylemlerine girişmiştir. Bütün bu nedenlerle günümüzde Orta Doğu ülkelerinden yapılan göçler artmıştır. Bu göç hareketleri sonucu, Ortadoğu ve Afrika'dan göç edenlere yapılan yardımlar, Birleşmiş Milletler Sığınmacılar Örgütü bütçesinin %24 kapsamıştır. 2023 yılında gıda ve enerji fiyatlarının artması sonucu daha büyük göç dalgalarının Avrupa ülkelerine akması beklenmektedir. Oxford Üniversitesi Sığınmacı Araştırmaları Merkezine göre, Suriye'den yurt dışına giden sığınmacı sayısı 11 milyonu aşmıştır. Amerika demokratikleşme ile

5 Mark Tseng-Putterman, A Century of US Intervention Created the Immigration Crisis. Medium Com. 21 Ocak 2018.

terörün bitirileceğini hesap edip yanılmıştır.⁶

UKRAYNA-RUS SAVAŞININ ETKİLERİ

Covid -19 salgını etkileri dünyayı kasıp kavurması ileri ekonomileri, yükselen ekonomileri ve kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerini yoğun olarak etkilemiştir. Çin'in dünyaya açtığı mal arazi zincirleri tıkanmıştır. Bu nedenler ekonomik beklentiler risk altına girmiştir.

Aynı zamanda büyümeler ağırlaşmıştır. Küresel ekonomik büyüme 2022'de %3,6 oldu. 2023 için beklenti ise %0,8'dir. Bu ekonomik gelişmelere ek olarak Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş eklersek durumun ne kadar ağır olduğu ve olacağı meydana çıkacaktır.

Trump'ın savaş çıkaracağı ve dünyayı ateşe atacağı beklentisi varken barış ve demokrasi vaadiyle iş başına gelen Joe Biden hükümeti savaş çıkarmıştır ve bu savaş nükleer bir felakete doğru gitmektedir. NATO'nun Batı kampına katılmak isteyen Rusya'ya karşı genişlemesi, İsveç ve Finlandiya'yı NATO'ya katma amacı bu savaşın temel nedeni olmuştur.

Biden hükümeti, Trump'ın politikalarına karşı Avrupa'yı, Rus tehlikesi ile korkutarak yanına çekmiştir. Savaş sonucu 13 milyon Ukraynalı kadın, çocuk ve asker kaçakları Batı ve Doğu Avrupa'ya ve savaştan kaçan Ruslarla birlikte ufak bir kısmı

⁶ 'War Sets Back the Global Recovery', World Economic Outlook Report, International Monetary Fund. Nisan 2022.

Türkiye'ye yerleşmişlerdir.

Savaşın etkileri günümüzde deprem dalgaları gibi mal pazarlarını ve mali bağlantıları etkiliyor. Savaş; Avrupa, Kafkaslar, Merkezi Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da fiyatları yükseltmektedir. Gıda ve enerji fiyatları bu saydığımız ülkelerdeki az gelirli sınıfları yoğun olarak etkileyecektir. Savaş nedeniyle Amerika ve Avrupa resesyona girmek üzeredirler.

Avrupa ülkeleri artık daha fazla mülteci alamayacak duruma gelmişlerdir. Bu gelişmeler sonucu Avrupa ve Amerika'da aşırı sağ ve milliyetçi akımlar mülteciler aleyhine gelişmeye başlamıştır.

Ele aldığımız hususlar uluslararası göçün bazı görünümünü yansıtmaktadır. Güneydoğu Asya'dan da gelen göç dalgaları Kuzey ülkelerine uzanmaktadır. Bu dalgaları durdurmak mümkün gözükmemektedir.

SONUÇ

İnsanların göç sırasında çektiği ızdıraplar ülkelerindeki felaketlerin boyutunu göstermektedir. Bir yandan göç olgusu ile ilgili olarak uluslararası insan hakları normları gelişirken, öte yandan Uluslararası göçün ülkelere yüklediği ağırlıklar artık bir ulusal güvenlik sorunu olarak ele alınmaktadır. Uluslararası jeopolitik ortamın hızla değiştiği dünyamız birçok çatışmaya ve artacak olan göç olaylarına açık gibi gözükmemektedir.

GÖÇ KAPSAMINDA AVRUPA GÜVENLİĞİ VE TEHDİT ANALİZİ

En genel ve basit şekilde göç, bir bölgeden başka bir bölgeye hareket etmek olarak tanımlanmaktadır. TDK tarafından “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi” olarak tanımlanan göç kavramını aslında birçok kurum veya devlet farklı şekillerde tanımlamaktadır.

Doç. Dr. GÜNGÖR ŞAHİN

Örneğin Avrupa Birliği (AB)'nin göç tanımı şu şekildedir: “Göç, AB üyesi olmayan bir devletten gelen kişinin veya kişilerin, AB üyesi devletlerin topraklarında belli bir süre ikamet etmesi hareketidir. Ayrıca bu ikamet 12 ayı geçmemesi gerekmektedir.” Başka bir önemli uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletler (BM)'in tanımına göreyse göç, “bir ülkenin sınırlarını aşarak yıl veya daha uzun bir süre kalmak niyetiyle yer değiştirmektir.”

Literatürde genel kabul gören ise Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration – IOM)'nün aşağıdaki tanımıdır. “Göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmektir; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir.”

Güvenliğin genişlemesi ile birlikte göç ile ilgili kavramların sayısı da artmıştır. Bu kavramlar sırasıyla “göçmen”, “sığınma ve sığınmacı”, “mülteci”, “yerinden edilenler”, “geçici koruma altındaki yabancılar”, “göç alan ülke”, “göç veren ülke”, “transit ülke”, “insan kaçakçılığı ve göçmen ticareti”, “diaspora”, “lobicilik”, “entegrasyon ve asimilasyon”, “geri göndermeme ilkesi ve ilgili kavramlar”dır.

1 Doç. Dr. GÜNGÖR ŞAHİN, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Göçmen kavramı, göç kavramına göre daha muğlak olmakla beraber sadece kurum ve kuruluşların değil devletlerin dahi üzerine farklı tanımlarının bulunduğu bir kavramdır. Kısaca göçmen kavramının üzerinde uluslararası bir konsensüs bulunmamaktadır. Örneğin IOM tarafından “kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın kendi hür iradesiyle göç eden kişiler” şeklinde tanımlanmıştır. AB de benzer şekilde göçmen kavramını “daha iyi bir yaşam arayışı içinde olan kişi ya da kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek için ayrılan kimseler” olarak tanımlamıştır. Dünyadaki göçmen hareketlerini her boyutuyla anlamlandırmak ve göçmenlere yönelik tepkiyi açıklamak için Dünya Sistemleri ve Sosyal İnşacılık Kuramları kullanılmaktadır.

“Dünyadaki göçmen hareketlerini her boyutuyla anlamlandırmak ve göçmenlere yönelik tepkiyi açıklamak için Dünya Sistemleri ve Sosyal İnşacılık Kuramları kullanılmaktadır.”

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: DÜNYA SİSTEMLERİ VE SOSYAL İNŞACILIK KURAMI

Dünya Sistemleri Kuramı'na göre üretim, “merkez” ve “çevre” ülkelerine göre bölünmektedir. Merkez ve çevre ülkeleri üretimden elde edilen karlılık ile farklılaşmakta olup işçilerden işverenlere olduğu gibi çevre ülkelerden de merkez ülkelere bir artı-değer akışı mevcuttur. Merkez ve çevre kavramları, 1960'lı yıllarda “Bağımlılık Okulu” tarafından ortaya atılmış kavramlar olmakla beraber Wallerstein tarafından ilk kez “yarı çevre” (semi-periferi) kavramı eklenmiştir. Yarı çevre ise ülkeler hem merkez ülkelerin baskısı altında

olup hem de kendilerini çevre ülke olmaktan korumaya çalışmaları hasebiyle oldukça güç durumundadırlar ve merkez ülke olmak için ellerinden geleni yapmak zorundadırlar. Ayrıca belirtmek gerekir ki bir devletin merkezde mi çevrede mi yoksa yarı çevrede mi bulunduğu hangi devletlerle kıyaslandığıyla ilgilidir. Örneğin günümüzde bütün bir şekilde Avrupa'dan merkez olarak bahsederken kendi içerisinde ikiye ayrıldığında Batı Avrupa merkez, Doğu Avrupa ise çevre olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu denkleme Ortadoğu, Kafkasya ya da Afrika gibi geri kalmış bölgelerden bir devlet eklendiğinde Doğu Avrupa çevreden, yarı çevre konumuna yükselmektedir.

1980'li yıllarda Wallerstein'in dünya sistemleri kuramından yola çıkan sosyologlar uluslararası göçün nedenlerini 16. yüzyıldan itibaren devamlı olarak büyüyen dünya pazarı ve bunun yapısı ile ilişkilendirmişlerdir. Kapitalist ekonomik sisteme sahip olmayan çevre ülkelerin, kapitalizm çarkına girmeleriyle birlikte merkez ülkelere doğru bir göç hareketi başlamaktadır. Çevre ülkeleri kapitalist dünya sistemine entegre etme görevi de merkez ülkelere düşmektedir. Daha fazla zenginlik amacıyla merkez ülkelerde bulunan büyük şirketler; arazi, hammadde, emek ve yeni pazarlar aramak arzusuyla çevre ülkelere gitmektedirler. Geçmişte bu görevi direkt olarak sömürgeci rejimleriyle beraber merkez ülke devletlerinin kendileri yapmakta olup günümüzde uluslararası şirketler aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Bu kurama göre uluslararası göç, kapitalizmin genişlemesine bağlıdır. Kapital dünya sistemi, başında Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'nın bulunduğu merkez ülkelere diğer alanlara doğru genişledikçe, çevre ülkelerdeki gerek insanlar gerekse kaynaklar bu sisteme daha fazla dahil olmaktadır. Bu bağlamda çevre ülkelerin sahip oldukları toprak, arazi, hammadde ve emek gibi kaynaklar merkez ülkelerin eline geçtikçe göç olayları daha da kaçınılmazlaşmaktadır.

Göçün tehdit analizini yapabilmek için önce teorik bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda göç olgusunun tehdit analizinin yapılabilmesi için "konstrüktivizm" kullanılmaktadır. Konstrüktivizm teorisine göre uluslararası sistem, anarşi, iş birliği, tehdit vb. tüm kavramlar devletlerin kendi

anlamlandırma biçimine göre olumlu veya olumsuz bir değer taşımaktadır. Örneğin bir silah düşünülürse bu silah güvenlik mi getirmektedir yoksa tehlike olarak mı görülmelidir? Bu silah özüllüğü mü temsil etmektedir yoksa tutsaklığı mı? Eğlenceyi mi temsil etmektedir yoksa yıkımı mı? Düzeni mi temsil etmektedir yoksa kaosu mu? Konstrüktivizme göre uluslararası sistemdeki aktörlerin hangi olaya nasıl baktığını ve hangi unsuru nasıl algıladığı o aktörün kimliği, tarihine, kültürüne vb. normatif olgulara göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle Avrupalı aktörlerin göç olgusuna bir kazanç mı yoksa bir tehdit mi olarak baktığını anlamak için konstrüktivizm teorisinin kullanılması gerekmektedir.

AVRUPA GÜVENLİĞİ VE TEHDİT ANALİZİ

Bu noktada Avrupa'nın tehdit tanımını nasıl yaptığı önem arz etmektedir. Avrupa'nın göç olgusuna özellikle "kimlik" üzerinden yaklaştığı görülmektedir. Burada ise "öteki" ve "ötekileştirme" kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda göçmenlerin Avrupalı aktörler tarafından ötekileştirildiği ve göçmenlerin "öteki" konumunda olduğu görülmektedir. Avrupa'da özellikle uluslararası göçün düzensizleşmesi ile birlikte düzensiz göçü denetim altına alma yolundaki çabalara göçü güvenikleştiren, yani göçü bir "sorun" ve hatta bir "tehdit" olarak inşa eden bir söylem eşlik etmeye başlamıştır. Dolayısıyla konstrüktivist perspektiften bakıldığında göçün Avrupa için bir tehdit olarak görüldüğü ve spesifik olarak Avrupa'nın bu tehdidin kendi kimliğe yönelik bir tehdit olduğunu düşündüğü söylenilebilir. Göçmenlerin dili, dini, etnik kökeni, geldiği kültür Avrupa'ya ait olmadığı için göçmenler "Avrupalı" olan insanların sahip olduğu değerleri tehdit etmektedir.

Bu noktada Avrupalıların göçü aşağıda belirtilen değerlere yönelik bir tehdit olarak gördüğü söylenebilir: ekonomik durum, dini ve kültürel değerler, nüfus. Diğer bir yandan tehdidi anlamak, nedenlerini irdelemek ve bu sorunu çözebilmek için ise göçün nedenlerini anlamak gerekmektedir. Zira nedeni anlaşılmayan bir sorunun çözüme kavuşturulması ve bu tehditten korunması mümkün olmayacaktır. Bu noktada

ortaya çıkan en önemli soru ise göçün neden olduğuudur. Göç teorileri açısından göçü etkileyen unsular daha çok çevresel faktörlerdir. Ekonomik koşullar, iktidar politikaları, toplumsal değerler ve ulaşım imkânları gibi unsurlar göç deneyiminin oluşumunda öncelikli rol oynarlar. Göçmenler ise toplumsal ağlar içinde hareket ederler. Bu ağlar tarihsel süreçler içinde oluşular ve göçmenler kendilerinden önce göç eden akraba veya arkadaşlarının izlerini sürerek, diğer bir deyişle sahip oldukları sosyal sermayenin mümkün kıldığı sınırlar içinde hareketlilik sergilerler. Ağ teorisine göre Avrupa'ya göçün geldiği konumlara göre göçün nedenleri aşağıda belirtilmiştir:

- Kuzey Afrika: Siyasi İstikrarsızlık, Ekonomik Koşullar, Ulaşım İmkânları,
- Afrika'nın Diğer Bölgeleri: Ekonomik Koşullar,
- Ortadoğu: Siyasi İstikrarsızlık, Ekonomik Koşullar,
- Asya: Siyasi İstikrarsızlık, Ekonomik Koşullar,
- Doğu Avrupa: Ekonomik Koşullar.

Avrupa göçü kendi ekonomisine, dini ve kültürel değerlerine ve nüfusu üzerine bir tehdit olarak görmektedir. Bu durumda Avrupa'da oluşabilecek tahribat üzerine düşünülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda dört temel alanda tahribat olduğu değerlendirilmektedir:

- Güvenlik perspektifinde Avrupa'nın Müslüman kimliğine dönük "öteki" algısı çerçevesinde, bu göç dalgaları büyük bir sorun/tehdit teşkil etmektedir.
- Ekonomi perspektifinde, işsizlikten diğer makroekonomik göstergelere değin, ortaya çıkan ya da çıkacak olan krizlerin arka planında bu düzensiz göçlerin varlığı görülmektedir.
- Demografik perspektiften ise, ilk iki husus ile ilgili olarak, Avrupa, Müslüman göçmen nüfusun özellikle Avrupa Birliği sınırları içerisindeki artışından endişe duymaktadır.
- Son olarak ise, bu endişe/kaygı duyguları üzerine inşa edilen tehdit/öteki algısını bir iç politik argüman olarak kullanan aşırı sağın, Avrupa'da yükselişi kaçınılmaz bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

- Avrupa dört temel tahribat alanda tahribat yaratan göçü engellemek için maksadıyla rasyonel olarak aşağıdaki yöntemlerle göçü engellemeye çalışmaktadır:
- Göçmenleri kabul etmemek/sınırdan girişlerini engellemek (Örnek: Yunanistan'ın Ege Denizi'nden geçişlere müsaade etmemesi).
- Göçe neden olan faktörleri engelleyici politikalar üretmek ve uygulamak (Örnek: Yeni Afrika Politikası, Libya, Suriye).

SONUÇ

Avrupa özellikle 2008 yılından bu yana ciddi krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerin en önemlilerinden biri hiç şüphesiz mülteci krizidir. Avrupa kendisine yönelik göç akışını kimliğine yönelik bir tehdit olarak algılamış ve bu krizi göç akışını kesmeye çalışarak ve göçe neden olan faktörleri ortadan kaldırarak engellemeye çalışmıştır. Ancak engellemeye yönelik izlenen stratejilerdeki eksiklikler Avrupa'da aşırı sağın yükselişi, ekonomik problemler ve euroskeptik dalganın yayılması gibi sorunlara yol açmıştır. Bu nedenle göç tehdidine karşı Avrupa'nın izlediği politikaları optimize etmesi gerekmektedir.

Avrupa'nın tehditleri ötekileştirerek, onlarla baş etmeye çalışmak yerine, çözümleyici ve nihayetinde de çözüme kavuşturucu adımlar atması gerekmektedir. Zira bu çözümlerin, sorun olarak görülen göçmenler için gerekli olduğu varsayılıyor olsa da, esasında bu çözümün bizatihi Avrupa (Birliği) adına zaruri olduğu da teorik ve politik bir gerçeklik olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada göç tehdidine yönelik izlenen politikaları optimize etmek için altı temel alanda strateji geliştirilmesi gerekmektedir: Tehdit tanımı tekrar gözden geçirilmelidir. Göç olgusu salt tehdit olarak görülmemelidir. Göçü önleyici politikalar gözden geçirilmelidir. AB üye ülkeleri arasındaki dayanışma artırılmalıdır. Göçmenlerin uyumuna yönelik gerçekçi ve insancıl politikalar üretilmelidir. Avrupa'da aşırı sağ ve euroskeptik dalganın önüne geçilmelidir. "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" tanımı netleştirilmeli ve pratikteki uygulaması güçlendirilmelidir.

KÜRESEL DÜZEYDE GÖÇ GERÇEĞİ VE ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ

Göç insanlığın çağlar boyunca yaşayageldiği bir gerçekliktir. Dün vardı, bugün var ve yarınlarda da var olacak. İnsanlar türlü nedenlerle yaşadıkları yurtlarını, evlerini basklarını bırakıp göç ederek başka diyarlara, başka iklimlere ve başka dünyalara giderler. Bu bazen zorunlu bir terk ediş, bazen de daha iyi yaşam koşullarına kavuşma arzusunun kamçıladiğı bir serüvendir.

Prof. Dr. Bekir Parlak

Nedeni ne olursa olsun göç birey için, toplum için ve tüm dünya için birçok açıdan önem taşıyan sosyolojik temelli bir olgudur. Konunun sosyal yanının haricinde ekonomik, siyasal, kültürel, psikolojik ve hatta askeri yanları vardır. Komplike bir üst kavram olan göç, neredeyse sayısız denilecek kadar farklı yönlerden ve bakış açılarından ele alınabilir. Göç kavramı ve olgusu interdisipliner bir alandır. Aynı zamanda çok bilinmeyenli bir denkleme de işaret etmektedir.

Günümüzde göçün birçok devletin gündemlerinde en üst sırada olması da rastlantı değildir. Çünkü deyim yerindeyse dünya göçmeye devam ediyor. Evet dünyada göç edenlerin oranı, toplam dünya nüfusu içinde büyük bir kısmı oluşturmaz, göç hem süregiden önemli bir ulusal ve uluslararası olgu, hem de göçten kaynaklanan sorunlar, göçe maruz kalmış ülke ve toplum için olduğu gibi totalde bölgesel ve küresel açılardan çok önemli, hatta kritik anlamlar taşıyan bir gündem konusudur.

GÖÇÜN NEDENLERİ VE TÜRLERİ

Göç olgusunu sorunlar planında ele alırken şu şekilde bir sınıflandırma yapmak yerinde olabilir. Her şeyden önce göçe neden olan ve göçün neden olduğu sorunlar olarak ikiye ayırabiliriz. Göçe neden olan sorunları veya koşulları da; "zorlayıcı olan" ve "kısmen ihtiyari yani zorlayıcı olmadan

daha iyi yaşamı bulmak amaçlı koşullar" olarak ayırmak mümkündür. Zorlayıcı olan koşulları; savaş, seferberlik hali, sıkıyönetim, olağanüstü hal yönetimi, kıtlık ve açlık, kuraklık, afetler, salgın hastalıklar, yoksulluk, otokratik yönetimler ve diktatörlük, derin ekonomik bunalımlar şeklinde sıralayabiliriz. Zorlayıcı olmadan tercihe binaen ve/veya kısmen ihtiyari denilecek güdülerle yaşanan göçlerde, kişilerin ve ailelerin eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik vb. konularda daha iyi

yaşam ortamlarını aramak gibi itici faktörler etkili olmaktadır. Göç edilen ülke ve/veya şehir açısından ise az önce belirtilen konularda bu sefer çekici faktörler rol oynamaktadır.

Göçleri genel bir bakışla "iç göçler" ve "dış göçler" olarak da klasifike etmek olanaklıdır. Bu ayırmada ülke içinde yaşanan göçler iç göçler, ülke dışına gerçekleştirilen göçler ise dış göçler şeklinde kendini

gösterir. İç göçler daha çok zorlayıcı olmadan daha iyi yaşam aramak yolunda yaşanan göçler olmakla birlikte, bazen afet, bölgesel kuraklık gibi nedenlerle de olabilmektedir. Dış göçler ise en çok zorlayıcı nedenlerle gerçekleşir. Yine de zorlayıcı olmadan yaşam koşullarını geliştirmek adına da dış göçler yaşanmaktadır.

İç göçler farklı düzlemlerde gerçekleşebilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: "Kırdan kente göç", "kentten kente göç", "kentten kıra göç". Bu sınıflandırmada asıl dikkat çeken ve daha yoğun yaşanan kırdan kente göçtür. Ülkelerin sanayileşme süreçlerinde belirginleşen bu göç türü, kentleşmenin de asil itici gücüdür. Kırdan kente olan göç köy, mezra

1 Prof. Dr. Bekir Parlak, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi.

ve kasabalardan kentlere doğru gelişir. Kentten kente göçte ise, görece daha az gelişmiş ve genellikle daha küçük bir kentten daha gelişmiş ve büyük bir kente yapılan göç söz konusudur. Bu göç türünde metropol kentler ve ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş kentler ile sahil kentleri öne çıkmaktadır. Bazen iç göç, kentten kıra da yönelebilir. Kente daha önce göç etmiş ailelerin veya köy/kır alanında daha iyi yaşayacağını düşünenlerin yaptığı bu göçler, günümüzde önceki dönemler nazaran biraz daha hareketlilik kazanmıştır.

Dış göçler, dünyanın asıl gündeminde olan göç türüdür. Demografik, ekonomik, güvenlik ve politik açılardan önemli sonuçlar doğuran ve göçün yoğunluğuna göre göç edilen ülkeleri ve toplumları zorlayan göç budur. Günümüzde dünyada yaşanan göçlere baktığımızda bu gerçekliği tüm çıplaklığıyla görürüz. Suriye, Afganistan, Irak, kimi Afrika ülkeleri, Orta Asya'daki bazı ülkeler, Güney Doğu Asya ülkelerinden bir kısmı, Latin Amerika ülkelerinden savaş, iç huzursuzluk ve karışıklıklar, rejim baskısı, önemli boyutlarda iç çatışmalar, soykırım ve politik baskı yaşanan ülkelere başta komşu ülkelere olmak üzere yaşanan göçler dikkatleri en çok çeken göç türüdür. Bu göçlerde nihai amaç gelişmiş ülkelere başlayan bir sürecin olması ve genellikle büyük göç dalgaları halinde yaşanmasıdır. Son yıllarda bu göçler oldukça yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Dış göçlerde göç edilen ülkeler "geçiş ülkesi" ve "hedef ülke" şeklinde kategorize edilmektedir. Çoğu göçmen ilk aşamada geçici olarak sığınacağı ve korunacağı bir ülkeye göç eder ki bu ülke doğal olarak genellikle komşu ülkeler ya da nispeten kolayca geçebileceği ülkelerdir. Göçmenler sonra uygun bir zaman ve zeminde asıl hedeflediği sosyo-ekonomik yönden gelişmiş ülkeye doğru yolculuğuna devam ederler. Hatta bu aşama bile bazen kendi içinde iki etapta oluşabilmektedir. Görece olarak gelişmiş ülkeden daha da gelişmiş ülkeye doğru bir yönelim bile olabilmektedir.

GÖÇE KÜRESEL YAKLAŞIMLAR VE GÖÇ İSTATİSTİKLERİ

Neresinden bakarsak bakalım insanlık yeryüzünde ilk zamanlardan beri hareket halindedir. Bazı

insanlar iş veya ekonomik fırsatlar aramak, aileye katılmak veya okumak için taşınırlar. Diğerleri çatışmadan, zulümden, terörizmden veya insan hakları ihlallerinden kaçmak için hareket ederler. Kimi zamansa iklim değişikliğinin, doğal afetlerin veya diğer çevresel faktörlerin olumsuz etkilerine tepki olarak hareket ederler. Bugün, her zamankinden daha fazla insan doğdukları ülkeden farklı bir ülkede yaşıyor. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2020 Dünya Göç Raporu'na göre, Haziran 2019 itibarıyla uluslararası göçmen sayısının dünya çapında yaklaşık 272 milyon olduğu tahmin ediliyor. Bu rakam 2010'a göre 51 milyon fazladır. Bunların yaklaşık üçte ikisi işçi göçmeni idi. Uluslararası göçmenler, 2019'da küresel nüfusun yüzde 3,5'ini oluştururken, bu oran, 2000'de yüzde 2,8 ve 1980'de yüzde 2,3'tü. Şu bir gerçek ki, pek çok kişi kendi tercihi dışında ama reel bir zorlama da olmadan göç ederken, pek çoğu da zorunluluktan göç etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) göre, 2019 sonunda dünya genelinde zorla yerinden edilmiş kişilerin sayısı 79,5 milyondur. Bunların 26 milyonu mülteciydi (UNHCR'nin yetkisi altındaki 20,4 milyon mülteci, UNRWA'nın -Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı- yetkisi altındaki 5,6 milyon Filistinli mülteci buna dahildir). 2019 yılında 45,7 milyon insan ülke içinde yerinden edilmiş, 4,2 milyon sığınmacı ve 3,6 milyon insan yurt dışında yerinden edilerek göçe sürüklenmiştir. Bunların çoğu da Venezuelalıydı. BM Göç Ajansı (IOM), göçmenleri, (1) kişinin yasal statüsü; (2) hareketin isteyerek mi yoksa gönülsüz mü olduğu; (3) hareketin sebepleri veya (4) kalış süresinin ne kadar olduğu gibi temel sorulara yanıt arayarak yaklaşmaktadır. (<https://www.un.org/en/global-issues/migration>).

İfade edildiği gibi 2019'da dünya çapındaki uluslararası göçmenlerin - doğdukları ülkeden başka bir ülkede ikamet eden insanlar- sayısı yaklaşık 272 milyona ulaşmıştır (2017'de 258 milyondur). Uluslararası göçmenlerin yüzde 48'ini kadın göçmenler oluşturmuştu. Tahminen 38 milyon göçmen çocuk vardı ve dört uluslararası göçmenden üçü çalışma çağındaydı, yani bu kişiler 20 ile 64 yaşları arasındaydı. 164 milyon göçmen ise işçiydi. Dünya çapındaki uluslararası

göçmenlerin yaklaşık %31'i Asya'da, %30'u Avrupa'da, %26'sı Amerika'da, %10'u Afrika'da ve %3'ü Okyanusya'da yaşıyordu (Global Migration Data Portal).

Yine de insanların büyük çoğunluğu doğdukları ülkede yaşamaya devam etmektedirler (göç edenler dünya nüfusunun sadece 30 kişiden 1'ini temsil etmektedir). Bununla birlikte daha fazla kişi özellikle yaşadıkları bölgede bulunan başka ülkelere göç etmektedir. Bir kısmı ise uzak bölgelerdeki yüksek gelirli ülkelere göç etmektedir. İnsanları uluslararası alanda göçe iten başlıca neden iş imkanları olup, çoğu yüksek gelirli ülkelerde yaşayan göçmen işçiler, dünya uluslararası göçmen nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Kendi ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin sayısının 41 milyonu aşması ve mültecilerin sayısının yaklaşık 26 milyonu bulmasıyla, küresel düzeyde "yerinden edilme" rekor seviyeye ulaşmıştır.

Göç konusunda yayınlanan sayılar genellikle bu alandaki çoğu tartışmanın başlangıç noktasıdır. Ancak sayılar çok önemlidir, zira göç gibi dünyadaki sosyal ve ekonomik dönüşümlere eşlik eden ölçek değişimlerini, ortaya çıkan trendleri ve demografik değişimleri anlamamıza, içinde yaşadığımız değişen dünyayı açıklamamıza ve gelecek için planlar yapmamıza olanak tanır. 2020 yılında dünyadaki uluslararası göçmen sayısı 281 milyona ulaşmıştır. Bu sayı, dünya nüfusunun

%3,6'sına karşılık gelmektedir. Genel olarak, uluslararası göçmen sayısının son elli yılda arttığı tahmin edilmektedir. Görüldüğü gibi, 2020'de tahminen 281 milyon insan, (1970'tekinden üç kattan fazla), doğdukları ülkeden başka bir ülkede yaşıyor durumdadır (UN Migration, World Migration Report 2020).

GÖÇ İÇİN KÜRESEL DÜZEYDE KURUMLAŞMA VE ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ

Büyük ölçekli mülteci ve göçmen hareketleri tüm BM Üye Devletlerini etkiler ve daha yakın işbirliği ve sorumluluk paylaşımı gerektirir. Bu geniş çaplı bir küresel eyleme işaret etmektedir. 2016 yılında BM Genel Kurulu, büyük mülteci ve göçmen hareketlerini ele almak için üst düzey bir genel kurul toplantısı düzenledi. BM Genel Sekreteri, konuyla ilgili tavsiyeleri içeren "Güvenlik ve Onur İçinde: Büyük Mülteci ve Göçmen Hareketlerini Ele Alma" (A/70/59) raporunu hazırladı. BM Üye Devletleri, göçe kapsamlı bir yaklaşımın gerekliliğini kabul ettikleri New York Mülteciler ve Göçmenler Bildirgesi (A/RES/71/1) olarak bilinen bir dizi taahhüdü kabul ettiler. "New York Deklarasyonu", göçmenlerin sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınmaya olumlu katkılarını kabul etmekte ve göçmenlik durumlarına bakılmaksızın tüm göçmenlerin güvenliklerini, onurlarını ve insan haklarını ve temel özgürlüklerini korumayı taahhüt altına almaktadır. Mart 2017'de BM Genel

Sekreteri, Üst Düzey Zirve'nin göçle ilgili yönlerinin takibine liderlik etmesi için Kanada'dan Louise Arbor'u Uluslararası Göç Özel Temsilcisi olarak atamıştır. (<https://www.un.org/en/development/>)

New York Bildirgesi'nin bir sonucu olarak, BM Üye Devletleri, Aralık 2018'de Fas'ta düzenlenen uluslararası göç konulu hükümetler arası bir konferansta kabul edilen "Güvenli, Düzenli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakatı" geliştirmek için birlikte çalışmayı kabul etti. Bu mutabakat, göçmen işçiler için çalışma haklarının güçlendirilmesi, kanıta dayalı politikaların temeli olarak göç verilerinin iyileştirilmesi, hayatların kurtarılması ve kayıp göçmenler konusunda uluslararası çabaların tesis edilmesi ve daha birçok noktada çeşitli konuları kapsamaktadır. Söz konusu mutabakatın uygulanması, göçün bireyler, topluluklar ve ülkeler için faydalarını artıracak ve herkes için risklerini azaltacak şekilde yönetilmesinde ilerlemeyi temsil edecektir.

Küresel boyut kazanan ve uluslar üstü nitelik taşıyan göç olgusu yine aynı boyutta kurumları ve politikaları gerektirmektedir. Bu amaçla 1951 yılında kurulan Uluslararası Göç Örgütü (IOM), göç alanında önde gelen hükümetler arası bir kuruluştur. IOM, göçün düzenli ve insancıl bir şekilde yönetilmesini sağlamak, göç konularında uluslararası işbirliğini teşvik etmek, göç sorunlarına pratik çözüm arayışlarına yardımcı olmak ve mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler dahil olmak üzere ihtiyacı olan göçmenlere insani yardım sağlamak için çalışmaktadır. 2016 yılında IOM, Birleşmiş Milletler (A/70/976) ile bir anlaşma imzalayarak, onun uzman kuruluşlarından biri haline gelmiştir. Göçmenlerin çeşitliliğini ve topluma dahil edilmesini teşvik etmek için IOM, bireylerin ilk elden anlatımlarını içeren ve tüm geçmişlere sahip göçmenlerin göç yolculukları boyunca deneyimlerine ilişkin iç görüler sağlayan "ben bir göçmenim" platformunu geliştirmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), önde gelen hükümetler arası göç kurumu olarak, işbirliği halinde içinde bulunduğumuz yüzyılda iyice belirginleşen ve giderek artacağı öngörülen "çevresel göçü" uluslararası, bölgesel ve ulusal kaygıların merkezine getirmeyi amaçlayan operasyonel, araştırma, politika ve savunuculuk

çabalarının ön saflarında yer almıştır. Üye Devletler, gözlemciler ve ortaklarla çalışarak küresel bir yönetim platformu olarak faaliyetlerini yürütmektedir.

2007'den bu yana üye devletler, IOM'den kendi yönetim organlarından göç, çevre ve iklim değişikliği üzerinde çalışmasını talep etmektedir. 2015'in başında, göç, çevre ve iklim bağlantısını ele almak için özel bir Göç, Çevre ve İklim Değişikliği (MECC) Bölümü oluşturuldu. Bu kurumsal değişiklik, IOM'nin bu tematik alana katılımını resmileştirerek, IOM'yi tamamen bu konuya ayrılmış bir kurumsal birim kuran ilk uluslararası kuruluş haline getirmiştir. IOM, Göç Yönetimi Departmanı bünyesindeki Göç, Çevre ve İklim Değişikliği Birimi aracılığıyla, göç, çevre ve iklim değişikliği boyutuna sahip faaliyetler için politika rehberliğinin geliştirilmesini denetler, destekler ve koordine eder.

IOM, çevresel faktörler ve iklim değişikliği ile bağlantılı insan hareketliliği sorunlarını ele almak için ulusal, bölgesel ve uluslararası çabaları hızlandırmanın gerekliliğini kabul etmektedir. IOM'nin göç, çevre ve iklim değişikliği konusundaki vizyonu, çağdaş göç yönetimi, politikası ve uygulamasının insan hareketliliği üzerindeki çevresel, afet ve iklim değişikliği faktörlerinin önemini yansıtmasına odaklanmaktadır. Çevresel faktörler, göç yönetiminin tüm alanlarına entegre edilmelidir. Örneğin: önleme, hazırlıklı olma ve yerinden edilmeye müdahale, sınır yönetimi, emek göçü ve entegrasyonu ile geri dönüş ve yeniden entegrasyon bunların başında gelmektedir.

IOM'nin göç, çevre ve iklim değişikliği ile ilgili hedefleri kısaca şunlardır (<https://www.iom.int/migration-environment-and-climate-change>):

* Çevresel faktörlerden kaynaklanan zorunlu göçü mümkün olduğunca önlemek;

* Çevresel ve iklim değişikliği durumlarında zorunlu göç meydana geldiğinde etkilenen nüfusa yardım ve koruma sağlamak ve durumlarına kalıcı çözümler aramak;

* İklim değişikliğine uyum bağlamında göçü kolaylaştırmak ve etkilenen toplulukların direncini artırmak.

GÖÇ, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE 2030 GÜNDEMİ

Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi, göçün göçmenler ve toplulukları için sürdürülebilir kalkınmanın güçlü bir itici gücü olduğunu kabul ediyor. Beceriler, işgücünün güçlendirilmesi, yatırım ve kültürel çeşitlilik şeklinde önemli faydalar sağlar ve becerilerin ve finansal kaynakların transferi yoluyla kendi ülkelerindeki toplulukların yaşamlarının iyileştirilmesine katkıda bulunur.

“2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi”, ilk kez göçün sürdürülebilir kalkınmaya katkısını kabul etmektedir. 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinden (SKH) 11’i göç veya hareketlilik ile ilgili hedefler ve göstergeleri içermektedir. Gündemin temel ilkesi, göçmenler de dahil olmak üzere “kimseyi geride bırakmamaktır”. SKH’lerin göçe yönelik merkezi referansı, Hedef 10.7’de belirtilmiştir: “Hedef, planlı ve iyi yönetilen göç politikalarının uygulanması yoluyla da dahil olmak üzere, düzenli, güvenli, sistemli ve sorumlu göçü ve insanların hareketliliğini kolaylaştırmaktır”. Doğrudan göçle ilgili diğer hedefler insan ticareti, göç için gerçekleşen uluslararası finansal havaleler, uluslararası öğrenci hareketliliği ve daha

fazlasını kapsamaktadır. Ayrıca göç, dolaylı olarak daha birçok kesişen hedefle de ilgilidir (<https://environmentalmigration.iom.int/sites/g/files/>).

GÖÇ YÖNETİMİNİN KRİTİK ÖNEMİ VE GÖÇ YÖNETİŞİMİ

Göçün faydaları, yalnızca göçmenlerin herhangi bir bölgeye neler getirebilecekleri açısından görülmemelidir. Göç ve kalkınma arasındaki ilişki çok daha karmaşıktır: potansiyel hedef ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik süreçleri aynı zamanda göçün nasıl, nerede ve ne zaman gerçekleşeceğini de belirleyecektir. Göç kötü yönetilirse, kalkınmayı da olumsuz etkileyebilir. Göçmenler risk altına girebilir ve topluluklar baskı altına girebilir.

“Güvenli, Düzenli ve Sistemli Göç İçin Küresel Mutabakatta” belirtildiği gibi, “göç, yalnızca tek bir hükümet politikası sektörü tarafından ele alınamayacak çok boyutlu bir gerçekliktir”. Bu nedenle IOM, sağlıktan eğitime ve maliye politikalarından ticarete tüm politika alanlarında,

"Göç, yalnızca tek bir hükümet politikası sektörü tarafından ele alınamayacak çok boyutlu bir gerçekliktir"

yasa ve yönetmeliklerde göç ve göçmenlerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlamaya çalışarak, “göç yönetişimine” “Bütünsel-Devlet” ve “Bütünsel-Toplum” yaklaşımını uygular (<https://www.iom.int/>).

GÖÇ VE KALKINMAYA KAPSAMLI BİR YAKLAŞIM

Bütünsel-Devlet Yaklaşımı:

IOM, tüm bu yönetim alanlarının birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu ve göçten nasıl etkilendiğini ve diğer sektörel politikaların göçmenlerin topluma katkıda bulunma becerilerini ne ölçüde kolaylaştırdığını veya engellediğini anlama konusunda hükümetleri desteklemektedir. Bunu başarmak için IOM, göçü yerel ve ulusal politika planlamasına “kaynaştıran” hükümetleri destekler. Bu, karşılıklı bağlantıları ve göçmenlerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları zorlukları dikkate alan yeni ulusal, bölgesel ve yerel yasaları, politikaları ve planları değiştirmek veya geliştirmek anlamına gelmektedir. Bu anlam bütünlüğündeki yaklaşım tarzı, sağlıktan eğitime ve şehir planlamasından konuta kadar değişen politikaların göçmenleri kapsayıcı ve göç yönetişim öncelikleriyle uyumlu olmasını sağlamaktadır. IOM ayrıca hükümete bu politikaları ve planları gerektiği şekilde pilot uygulama ve uygulama konusunda yardımcı olur (<https://www.iom.int/>).

Bütün Toplum Yaklaşımı:

Göç yönetişimine ilişkin politika oluşturma genellikle ulusal düzeyde gerçekleşirken, yalnızca ulusal düzeyde bir yaklaşım, göçün kalkınma etkisinin en derin şekilde yerel düzeyde hissedildiğini dikkate almamaktadır. Yani ulusal düzeyden yerel düzeye daha dikkatli ve özenli bir bakış açısı getirilmelidir. IOM, daha uyumlu bir toplum için topluluk geliştirme planlarına göçü ana akım olarak dahil edebilmek amacıyla, bunu kolaylaştırmak için yerel göç profillerinin ve topluluk haritalama çalışmalarının geliştirilmesini desteklemektedir. Buna ek olarak, IOM, Üye Devletlerini, toplum liderlerinin ve alt-ulusal yetkililerin, tüm topluma fayda sağlayan sosyal uyum ve kalkınma etkisi sağlamak için topluluk düzeyinde elverişli ortamlar oluşturma kapasitelerini güçlendirmeleri için destekler.

Bu, yerel ve bölgesel makamların “göç ilke müdahale ekipleri” olarak ve kalkınma için göç yönetişiminde önemli aktörler olarak onları oluşturan unsurlara en yakın kişiler olarak güçlendirilmesini gerektirir. Göçmenleri kalkınma aktörleri olarak sürece dahil etmek, güçlendirmek ve beklenen çıktılarını böylece mümkün kılmak çok daha kolay olabilecektir. Göçmenlerin kalkınmaya ne ölçüde katkıda bulunabilecekleri, hizmetlere erişme, topluma entegre olma ve kendi topluluklarıyla bağlantıda kalma becerileriyle doğrudan bağlantılıdır. Göçmenler, tam gelişme potansiyellerine ulaşma yeteneklerini sınırlayan birçok engelle karşılaşabilirler. IOM, göçmenlerin haklarının korunmasını teşvik etmek ve yeni toplumlarının ayrılmaz bir parçası olmaları ve kendi topluluklarına katkıda bulunmaları için ihtiyaç duydukları hizmet ve desteği sağlayarak göçmenleri güçlendirmek için üye devletlerle birlikte çalışır. Bu, hükümetlerin diasporalarını ve göçmenleri kalkınma çabalarına dahil etmelerine, etkinleştirmelerine ve güçlendirmelerine yardımcı olmak anlamına gelir (<https://www.iom.int/>).

SONSÖZ

Bu yazıda göç olgusu küresel planda ele alınmış ve küresel düzeyde kurumlaşma bağlamında Uluslararası Göç Örgütü güncel ve temel politika ve uygulamaları itibarıyla incelenmiştir. Konuya yeni Yaklaşımların ve tekniklerin uygulandığı gözlemlenmiştir. Göç Yönetişimi, Bütünsel-Devlet, Bütünsel-Toplum bu yeni yaklaşımlardan önde gelenleridir. Anılan örgütün çalışmaları ve çevresel göç olgusuna yönelik ilkeleri belirtilmiştir. Yazıda küresel düzeydeki göç istatistiklerine de yer verilmiştir. Yine “kimseyi geri bırakmama”, “yerinden edilmeyi önleme”, “ben bir göçmenim” gibi bazı önemli ilke ve kavramlar geliştirildiği üzerinde durulmuştur. Göç ve Sürdürülebilir Kalkınma ilişkisinin kurulduğuna ve bu ilişkisellik içinde göçmenlerin kalkınmada olumlu roller üstlenebileceğine dair düşünceler belirtilmiştir. Göç insanlık var oldukça karşımızda bir gerçeklik olarak duracaktır. Ulusların ve küresel kurumların verili bu gerçeğe göre zamanında, etkili, adil, yaygın ve olumlu politikalar geliştirmesi ve kararlılıkla uygulaması bu gerçeğin devasa sorunlar değil, işlevsel sonuçlar doğurmasını sağlayabilecektir.

GÖÇ DİPLOMASİSİ

Günümüz uluslararası sisteminde uluslararası göçler, kritik çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Zira neredeyse tüm aktörlerin genelde göç, özelde ise sığınmacı/mülteci sorunları yaşadığı bilinmektedir.

Prof. Dr. Barış Özdal-Medihanur Argalı

En genel tanımı ile diplomasi dış politikanın dört temel aracından biri olup; uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkilerin barışçıl yöntemler ile görüşmeler yoluyla yürütülmesidir ve tarihsel gelişim süreci içinde karakteristik bir değişim göstermiştir. Çünkü gerek insanlık tarihinde yaşanan olgu ve olay bazlı gelişmeler gerekse dış politika aktörlerinde yaşanan değişimler doğrudan veya dolaylı olarak diğer araçları olduğu gibi diplomasiyi de etkilemektedir.

Bu etkileşim sonucunda ise klasik diplomasi türlerinin (açık diplomasi, zorlayıcı diplomasi, zirve diplomasisi, mekik diplomasisi vb) yanı sıra göç diplomasi gibi yeni diplomasi türleri (kamu diplomasisi, maske diplomasisi, insansız diplomasi, post-diplomasi vb) ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle klasik diplomasi anlayışının dış politikada ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılama konusunda yaşadığı zorluklar, farklı diplomasi türlerinin ortaya çıkmasını tetiklemiştir.

Söz konusu sorunlarla bağlantılı olarak Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada aşırı sağ partilerin yükselişi, yabancı düşmanlığı, İslamofobi ve ırkçılık artış göstermektedir. Genel ve soyut olarak aktardığımız üzere göç temelli sorunların uluslararası ilişkilerin konusu olmaya başlaması ile birlikte diplomasi araştırmalarında da daha fazla yer almaya başlamıştır.

1 Prof. Dr. Barış Özdal, Bursa Uludağ Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi / Disiplinlerarası Göç Araştırmaları Anabilim Dalı Başkanı & Diplomasi Araştırmaları Derneği (DARD) Başkanı.

2 Medihanur Argalı, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalında Doktora öğrencisi.

İlgili literatür incelendiğinde göç süreçlerinin, diplomatik ilişkilerin bir parçası olabileceğine ve göç konusundaki müzakerelerin göç diplomasisine dönüşebileceğine ışık tutan Helene Thiollet (2011) ve Meredith Oyen (2015)'in vaka çalışmaları ilk örnekler olmakla birlikte salt "göç" ve "diplomasi" odaklı çalışmalar henüz çok yenidir. Bilhassa Türkçe literatürde göç diplomasisi çalışmaları yeni yeni yapılmaya başlanmıştır. Literatürdeki bu ciddi boşluk nedeniyle "göç diplomasisi" alanı/kavramı sıklıkla devletlerin "göç politikası/politikaları" ile karıştırılmakta olup kavramlar birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Bu noktada vurgulanması gereken en önemli husus ise diplomasi tarihsel gelişimi içinde karşımıza çıkan "dış politika yapıcısı aktörler sorunu"dur. Daha somut bir biçimde vurgularsak uzun yıllar boyunca uluslararası sistemin tek aktörü olan devletlerin yanına 1920'de Milletler Cemiyeti (MC)'nin kurulması ile örgütlerin eklenmesi dış politika araçlarının kullanımını da etkilemiştir. Tarihsel süreç içerisinde Birleşmiş Milletler (BM),

NATO, VP ve benzeri örgütlerin haricinde özellikle Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği (AB)'nin kurulması ise bir başka büyük kırılma yaşatmıştır. Zira dış politika, güvenlik ve savunma alanları haricinde supranasyoneliteye sahip olan Birlik, üye devletler arasında ortak bir göç politikası oluşturmak gibi pek çok konuda inisiyatif almaya ve politikalar oluşturmaya başlamıştır. Fakat göç literatürü analiz edildiğinde hali hazırda sadece aktör olarak devletlerin kabul edildiği ve başta AB olmak üzere uluslararası sistemdeki diğer bazı aktörlerin unutulduğu ya da göz ardı edildiği de unutulmamalıdır. Bu sebeple Türkçe literatüre katkı sunmayı amaçlayan bu kısa yazı ise büyük

"Göç temelli sorunların uluslararası ilişkilerin konusu olmaya başlaması ile birlikte diplomasi araştırmalarında da daha fazla yer almaya başlamıştır."

ölçüde “tanıtıcı/betimleyici” bir çalışmadır.³

GÖÇ POLİTİKALARI VE GÖÇ DİPLOMASİSİ

Yukarıda da belirttiğimiz üzere henüz çok yeni bir alan/kavram olan “göç diplomasisi”, sıklıkla devletlerin “göç politikaları/politikası” ile karıştırılmakta ve bu sebeple iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır.

En temel tanımı ile göç politikaları devletler (ve başta AB olmak üzere uluslararası sistemdeki diğer bazı aktörler) tarafından iç ve dış göçleri kontrol etmek için ilgili kurumları tarafından diğer aktörlere karşı uygulanmaktadır. Çoğunlukla ulusal sorunlar dikkate alınarak tek taraflı bir biçimde oluşturulan göç politikalarında devletlerin mutlak kazancı söz konusudur. Bu bağlamda her devletin iç göçler ve nüfus hareketlerini kontrol etme zorunluluğu düşünüldüğünde bir göç politikasının olması kaçınılmazdır. Lakin bir devletin göç politikasının olması söz konusu politikanın “sürekli” ve “tutarlı” olduğu anlamına gelmemektedir.

Göç diplomasisi ise en basit tanımı ile devletlerin (ve başta AB olmak üzere uluslararası sistemdeki diğer bazı aktörler) göçü, ikili ya da çok taraflı uluslararası sorunların diplomatik müzakerelerinde kullanmasını ifade etmektedir. Başka bir deyişle göç diplomasisi hem göç hedeflerinin stratejik amaçlarına ya da diğer amaçlara ulaşmak için araç olarak hem de göç ile ilgili hedeflere ulaşmak için diplomatik yöntemlerin kullanımını içermektedir.

³ Bu metin tarafımızdan daha önce yazılan şu eserlerimizden özetlenmiştir. Detaylı bilgi ve kaynakça için bkz. Barış Özdal; Medihanur Argalı, “Bir Modern Diplomasi Türü Olarak Göç Diplomasisi”, *Journal of Diplomatic Research*, 4 (2), 2022, ss. 18-38; Medihanur Argalı, “Göç Politikası ve Göç Diplomasisi”, Barış Özdal (Ed.). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, 2. Baskı, Dora Yayınları, 2021, (içinde) ss. 8-10; Medihanur Argalı, “Türkiye'nin Uyguladığı Göç Politikası ve Göç Diplomasisi Örneklerinin Analizi”, *Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar ABD*, (Danışman: Prof. Dr. Barış Özdal) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.

GÖÇ DİPLOMASİSİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Göç diplomasisinin ilk örnekleri 16. yüzyılda görülmekle birlikte, 19. yüzyılda kavramsallaştırılmıştır. Zira göç hareketleri, insan tarihinin her evresinde var olsa da 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın ekonomik anlamda zenginleşmesine, sömürgecilik yarışına, ulus devletlerin ortaya çıkmasına ve son olarak emperyal düzenin kurulmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Söz konusu 300 yıllık dönemse göç diplomasisi açısından iki evrede incelenebilir.

Bunlardan ilki “merkantilizm ve merkezîyetçilik” dönemidir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi kölelik uygulamalarıdır. Bilindiği üzere Avrupalı sömürgeci devletler, ticari amaçlarla Afrika'dan Avrupa ve Amerika'ya bir göç akışı başlatmışlardır. Dönemin diğer bir önemli özelliği ise mutlakîyetçiliği artırmak adına dini ve siyasi birliğin sağlanmasıdır. Bunu sağlamak amacıyla yöneticiler bölge dinine mensup olmayan ve siyasi birliği bozma potansiyeline sahip insanları zorla göç ettirmişlerdir.

İkinci dönem ise “Avrupa Devrimleri” dönemidir. Bu dönemin de en belirgin iki özelliği mevcuttur. Bunlardan ilki 1. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle insanların gönüllü olarak daha iyi yaşam koşulları için gerçekleştirdiği kırsal alanlardan, kentsel alanlara olan iç göçlerdir. İkincisi ise 1789 Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesiyle başlayan siyasi göçlerdir. Bilindiği üzere Devrim'in başlamasıyla beraber Fransa'daki muhalifler, devrim karşıtı devletlere kaçmaya başlamışlar ve buralarda örgütler kurarak muhalefet hareketlerini yürütmeye devam etmişlerdir. Ayrıca bu örgütler Fransa'ya karşı başlatılan Koalisyon Savaşları'nda etkin bir rol oynamışlardır. Genel ve soyut olarak aktardığımız sebeplerden dolayı 1789 Fransız Devrimi'nden kaçan sığınmacıların, göç diplomasisinin ilk örnekleri olduğu kabul edilmektedir.

19. yüzyılda kadar devletlerin sınır kontrollerinin kısıtlı olup, seyahatlerin pasaportsuz yapılmasının yanı sıra sürgün edilenlerin sayılarının çok az olması ise devletlerin mülteci sorununu henüz o dönem itibarıyla güvenleştirmemesine ve

çözümüne dair somut adımlar atmamasına neden olmuştur. Devletlerin mülteci sorunu ile ilgilenmeye başlamasının temeliyse 1. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan iki gelişme ile atılmıştır. Bunlardan ilki 1917 Ekim (Bolşevik) Devrimi ve ardından 1918'den 1922'e kadar devam eden iç savaşla beraber Rusya'dan Batı'ya doğru yapılan büyük göçlerdir. İkinci önemli olay ise 1920'de MC'nin kurulmasıdır. Zira MC'nin kurulmasıyla birlikte ilk kez göçlerin yol açtığı insani krizlerden bahsedilmiş ve çok taraflı bir anlaşma çerçevesi oluşturulmuştur. Devletlerin tutum değişikliğinin ardında yatan nedense kamu vicdanını hafifletme arzusudur. Genel hatları ile aktardığımız göçlerin siyasallaştırıldığı bu süreç, insanların neden kaçtıklarını açıklamak ve yurtdışında sahip oldukları ya da olmadıkları hakları tanımlamak için mülteci (refugee), kaçak (escapee) ve iltica (defector) gibi terimlerin bulunmasına ve yeni bir uluslararası göç literatürünün oluşturulmasına yol açmıştır.

2. Dünya Savaşı sürecinde yerinden edilen kişilerin ve mültecilerin pozisyonları ile ilgili meseleler ise devletler tarafından daha fazla dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda konuyla ayrıntılı olarak çalışması için 1944'de Birleşmiş Milletler Yardımlaşma ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration / UNRRA) ve 1947'de BM bünyesinde Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee

Organization) kurulmuştur. Bu kurumların, 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından ortaya çıkan Filistinli Arap mülteciler konusunda herhangi bir sorumluluk üstlenmemesi üzerine güvenilirliğini kaybetmesi 1950'de BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi (BMMYK-United Nations High Commissioner for Refugees / UNHCR)'nin kurulmasına sebep olmuştur.

Ancak önemle belirtmek gerekir ki 2. Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlayan Soğuk Savaş Dönemi'nin etkisiyle UNHCR, tarafsız olmaktan oldukça uzak kalmıştır. Zira kurumun en önemli mali destekçisi olan ABD, UNHCR'yi ve dolayısıyla mültecileri SSCB'ye karşı kendi lehinde kullanmıştır. Bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde devletlerin birbirleriyle savaş, barış, ticaret, ekonomi, kültür gibi alanlarda kurduğu ilişkiler gibi göç de devletler arasındaki iki ya da çok taraflı diplomatik ilişkilerinin önemli bir konusu haline gelmiştir. Zira günümüz itibarıyla sadece devletlerin değil başta BM ve AB olmak üzere birçok uluslararası örgütün de göç diplomasisine katkı sağladıkları bilinmektedir. Lakin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde göç diplomasisinin kullanılmasının artmasının temel nedeni, nüfus hareketliliğinin düzenlenmesinde hâlâ temel aktör olan devletlerde popülist milliyetçilikteki artışlar ve sınırların bölgeselleşme döneminde yeniden önem kazanmış olmasıdır.

GÖÇ DİPLOMASİSİNİN KULLANIM TÜRLERİ

Göç diplomasisi alanında yapılan ilk çalışmalardan birisi Kelly M. Greenhill tarafından 2014'de yazılan "Strategic Engineered Migration as a Weapon of War" isimli makaledir. Söz konusu çalışmada göç diplomasisi aşağıda genel hatları ile aktardığımız üzere dört farklı kategoriye ayrılıp incelenmiştir.⁴

Mülksüzleştirici Göç Diplomasisi: (Dispossessive Engineered Migration) Bir bölgedeki etnik, dini ve politik dengeleri değiştirmek için genellikle hükümet tarafından azınlık grupları yerlerinden etmek ya da soykırım yapmak için kullanılmaktadır. Lakin söz konusu göç diplomasisi, sadece devletler ve devlet temsilcileri tarafından değil aynı zamanda isyancılar, karşıt gruplar, diktatörler ya da insanlar veya bölgeler üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen diğer güçler tarafından da sıklıkla kullanılabilir.

Sınır Dışı Etme Diplomasisi: (Exportive Engineered Migration) Genelde aynı ülke topraklarındaki farklı grupların çatışmasından doğmaktadır. Bu tür göç diplomasisi, ülkenin sosyal yapısını çok hızlı bir şekilde dönüştürmenin bir yolu olarak görüldüğü için çoğunlukla bir iç savaş ya da bir devrim sonrasında uygulanmaktadır.

Askeri Yer Değiştirme Diplomasisi: (Military Engineered Migration) Askeri yer değiştirmeler ya düşmanın komuta-kontrol merkezini, lojistiğini ve hareket kabiliyetini kısıtlayarak askeri avantaj elde etmek için ya da sözü geçen aktörün kendi güç yapısını artırması için kullanılan bir diplomatik yöntemdir. Hem devletler hem de devlet dışı aktörler askeri yer değiştirme diplomasisini, yurt içinde veya yurt dışında yapacakları askeri operasyonları kolaylaştırmak için kullanmaktadırlar.

Zorlayıcı Göç Diplomasisi: (Coercive Engineered Migration) Hedef devlet ya da aktörlerin politik davranışlarındaki değişiklikleri tetiklemek veya önlemek ve ekonomik kazanç elde etmek için kullanılan yöntemdir. Uygulamada geleneksel zorlama yöntemlerine büyük ölçüde benzerlik

gösteren zorlayıcı göç diplomasisi zorlama, caydırma ve baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Teorik olarak, "ceza ile zorlama (coercion by punishment)" kavramına dayanan bu tür, rakip ya da düşman devletin siyasi hedeflerine veya bölgesel emellerine ulaşmasını önlemek için, sivil nüfusu ciddi boyutlarda riske atarak, askeri güç kullanımını içermektedir.

GÖÇ DİPLOMASİSİNİN KULLANAN DEVLETLER AÇISINDAN TÜRLERİ

Göç diplomasisi, geleneksel diplomasiye benzer şekilde işlev görmektedir, devletlerarasındaki çıkarlar ve mevcut güç ilişkileri tarafından şekillendirilmektedir. Bu bağlamda diplomasi doğru uygulanması, devlet gücünün ve çıkarlarının askeri ve ekonomik göstergeleri kadar önemlidir. Zira göç diplomasisinin çerçevesi, devletlerin menfaatlerini hesapladıkları bir alan olup göç alan, göç veren ve transit devlet olup olmamalarına dayanan ve buna bağlı olarak diğer devletlere karşı göç ve mülteciler hususlarını pazarlık kozu olarak kullanmalarına dayanmaktadır. Başka bir deyişle bir devletin göç diplomasisini ne denli kullanabileceği, hedef devlet (immigration), kaynak devlet (emigration) ya da transit devlet olması bakımından değişiklik göstermektedir.

Başta Türkiye ve Meksika olmak üzere bazı devletler ise hem göç alan hem göç veren hem de transit devlet konumunda bulunmaları nedeniyle göç diplomasisini daha sık ve daha doğru bir şekilde kullanmak zorundadırlar.

Hedef Devlet Açısından Göç Diplomasisi: Hedef devletlerin öncelikli gündemi göçün dinamikleri ile ilgilenmek ve göçü yönetmektir.

Kaynak Devlet Açısından Göç Diplomasisi: Kaynak devletler, hedef devletlerin aksine göçün dinamikleri ile beraber büyük ölçüde insan çıkarları hususuyla ilgilenmektedir.

Transit Devlet Açısından Göç Diplomasisi: Transit devletlerin jeopolitik konumları gerek göç veren gerekse göç alan devletler için son derece önemlidir.

⁴ "Engineered Migration / Göç Mühendisliği" yazı bütünlüğü sağlanması için yazarlar tarafından "Göç Diplomasisi" olarak çevrilmiştir.

GÖÇ DİPLOMASİSİNİN KULLANIM AMAÇLARI

Göç Diplomasisini uygulayacak aktörlerin 3 temel aracı “mülteciler”, “işçi göçmenler-emek göçü” ve “diaspora” olurken, bu araçların kullanım amaçları şöyledir.

Güvenlikle İlgili Amaçlar: Göç diplomasisi uygulamalarında güvenlik, beka sorunu olması hasebiyle hem merkez hem de çevre devletler tarafından belirlenen temel amaçlardandır.

Ekonomik Amaçlar: Literatürde genel kabul gördüğü üzere ekonomi, tüm aktörlerin varlıklarını sürdürebilmeleri adına en temel gereksinimlerden birisidir. Bu sebeple göç diplomasisi en çok ekonomik amaçlar adına kullanılmaktadır. Ayrıca göç diplomasisi, silah ve askeri yardım için pazarlık kozu olarak da gündeme gelebilmektedir.

Tarihi ve Coğrafi Bağları Yeniden Tesis Etmek: Devletler, kendi iç güvenliklerine tehdit algıladıkları bireyleri ya da grupları minimize etmek (homojen ulus devlet yaratmak) ya da etnik/dinsel ve tarihsel bağları bulunduğunu iddia ettikleri bölgeler ile yeniden ilişki tesis etmek için göç diplomasisi uygulayabilmektedirler.

Yumuşak Güç Elde Etmek: Göç diplomasisi, kamu diplomasisi hedeflerine ulaşmak adına yumuşak güç olarak da kullanılabilir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Aktardığımız bilgilerden de anlaşıldığı üzere göç diplomasisi en basit tanımı ile devletlerin (ve başta AB olmak üzere uluslararası sistemdeki diğer bazı aktörler) göçü, ikili ya da çok taraflı uluslararası sorunların diplomatik müzakerelerinde kullanmasını ifade etmektedir. Başka bir deyişle göç diplomasisi hem göç hedeflerinin stratejik amaçlarına ya da diğer amaçlara ulaşmak için araç olarak hem de göç ile ilgili hedeflere ulaşmak için diplomatik yöntemlerin kullanımını içermektedir.

Zira göç diplomasisi hem katılan aktörler hem de kullanılan stratejiler açısından çok yönlü bir süreçtir. Bu bağlamda kaynak, transit veya hedef devletlerin (aktörlerin) kimliği ne tekil ne de statiktir. Hatta bazı devletler (aktörler) yalnızca göç alan, göç veren veya transit göç diplomasisi

politikalarına katılabilirken Türkiye ve Meksika gibi bazı devletlerse birçok farklı aktör karşısında birden fazla politika kullanabilmektedir. Göç diplomasisi ayrıca ulusal ve yerel güvenlik kaygıları, ekonomik çıkarlar ve kamu diplomasisinin veya bir devletin yumuşak gücünü artırmanın diğer biçimlerinin desteklenmesi gibi çıkarlar dahil olmak üzere, diğer devlet çıkarları alanları ile olan bağları içermektedir. Stratejiler açısından göç diplomasisine, görelî kazanımların peşinden koşarak sıfır toplamı bir oyun ya da karşılıklı faydaya ulaşmak için pozitif toplamı bir oyun olarak yaklaşılabilir.

Vurgulanması gereken bir diğer husus ise göç diplomasisi kavramının sadece sınır ötesi nüfus hareketliliğinin çok yönlü etkilerini değil aynı zamanda iç politikanın sayısız yöntemlerinin yanı sıra devletlerarası ilişkileri de kapsadığıdır. Bu bağlamda göçün devletler üzerindeki iç politik etkileri, devletlerin göç ve nüfus hareketlerini kontrolleri, göçün bireylere yansımaları, göçmen entegrasyonu gibi politikaların evrimleri üzerine siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji literatüründe çok fazla çalışma mevcuttur. Ancak yasal (düzenli)/yasadışı (düzensiz) göçlerin daha önceki hiçbir dönemde olmadığı kadar artması ile ulusal çıkarlar ve uluslararası sistemdeki aktörlerin dış politika stratejileri arasındaki ilişkiyi anlamak günümüzde daha önemli bir hale gelmiştir. Fakat söz konusu önemine rağmen göç diplomasisine ilişkin çalışmalar son dönemlerde artmakta birlikte bizce hâlâ oldukça azdır.

Detaylı Okuma İçin Tavsiye Edilen Kaynaklar:

ARGALI Medihanur, “Göç Politikası ve Göç Diplomasisi”, Barış Özdal (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye, 2. Baskı, Dora Yayınları, 2021, ss. 8-10.

ARGALI Medihanur, “Türkiye'nin Uyguladığı Göç Politikası ve Göç Diplomasisi Örneklerinin Analizi”, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar ABD, (Danışman: Prof. Dr. Barış Özdal) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.

ÖZDAL Barış; ARGALI Medihanur, “Bir Modern Diplomasî Türü Olarak Göç Diplomasisi”, Journal of Diplomatic Research, 4 (2), 18-38, 2022.

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ALMANYA'NIN GÖÇ POLİTİKASI

Göç insanlık tarihinin bir gerçeği olarak tarih boyunca politik, ekonomik ve sosyolojik nedenlerle gerçekleşmiştir. Göç hem göç veren ülkenin hem de göç alan ülkenin sosyal yapısını, ekonomisini, siyasal yapısını etkileyen bir gerçekliktir.

Prof. Dr. M. Nail Alkan

Günümüzde Almanya bir AB üyesi olarak uluslararası göçün hedef ülkelerinden biridir. Günümüz itibariyle Almanya'da toplumun 21.2 Milyonunun göç geçmişi vardır. Bu da Alman toplumunun %26'sını teşkil etmektedir.

18.yüzyıldan günümüze dek farklı dönemlerde farklı insan toplulukları Almanya'ya göç etmiş ve Almanya bu toplumlarla benzer entegrasyon sorunları yaşamıştır.

Günümüzde konu olan Türk karşıtlığı, 18.yüzyılda da dönemin misafir işçileri olan Polonyalılara karşı söz konusu olmuştur. 1960'lı yıllarda Türk iş göçü ve son dönemde Suriye ve Ukrayna savaşının ardından Almanya'nın bu ülkelerin göç hareketinin hedeflerinden biri olması dört farklı bölgeden alınan göçün özellikleri itibariyle incelenmesi oldukça önemlidir.

ALMANYA'DAKİ İLK GÖÇMENLER: POLONYALILAR

Almanya'daki göçmenlere baktığımızda Türklerden sonra ikinci büyük grubun Polonyalılar olduğunu görmekteyiz. 1772 ve 1795 yıllarında Polonya'nın bölünmesiyle beraber neredeyse 4 milyon Lehçe konuşan kişi İkinci Dünya Savaşı'na kadar Almanya'da yaşamaya başlamışlardır. İlk aşamada Almanya'nın doğusunda yaşayan Polonyalılar, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar Almanya'nın batı eyaletlerine, göç etmişlerdir. Bu olay Alman olmayan kitle göçünün Almanya'daki ilk olgusudur. 19.yüzyılda gelişmeye

başlayan sanayi sektörünün iş gücü ihtiyacı ve bu iş gücünün sadece Almanlar ile sağlanamaması sonrası bir işgücü arayışı da ortaya çıkmıştır.

Sezonluk işçi olarak tanımlanan Polonyalıların genel olarak ailelerini beraberlerinde getirmeleri yasak idi. Önce Prusya ve sonra Alman vatandaşı olmalarına rağmen Alman toplumunda bu insanların algısı ne yazık ki pek olumlu değildi. Ayrıca Almanya içinde şehirler ya da eyaletler

arasında seyahat özgürlüğü, iş yerinin iznine bağlı tutulmaktaydı. Buna ek olarak bu kişilerin hangi işlerde ve nerede çalışacağı da devlet tarafından belirlenmekteydi.

Açıkça görülmektedir ki her ne kadar Alman ekonomisinin o dönem şartlarında Polonyalı işçilere ihtiyaç duysa da bu kişilerin

örgütlenip yeniden bir Polonya devleti kurulup Almanya'nın gücünü azaltacağı endişesi bu işçi politikasının ana eksenini oluşturmuştur. Öyle ki bu işçilerin birçok hakkı kısıtlanmış ve devlet kontrolüne bırakılmıştır. Bu da Alman halkının Polonyalılara düşman gözüyle bakmasına neden olmuştur.

Almanya'da bugün 1.7 Milyon Polonya asıllı Alman veya Polonyalının yaşadığını görmekteyiz. Bazıları Alman toplumuna öyle bir entegre olmuştur ki ancak isimlerinden Polonya asıllı olduğunu anlamaktayız. En önemli Polonya asıllı Alman ise Angela Merkel'dir. Angela Merkel'in dedesi Polonya'dan Almanya'ya göç etmiştir ancak 1930 yılında soy ismini değiştirmiştir. 1930 yılına kadar soy ismi Kazmierczak olmuştur. Hatta Merkel'in babası Horst Kazmierczak olarak doğmuştur ancak 1930'da Kasner adını alarak Almanlaşmıştır.

1 Prof. Dr. M. Nail Alkan, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

Merkel, yıllar sonra Polonya kimliği sorulduğunda, kendi kimliğinin dörtte birinin Polonyalı olduğunu belirtmiştir.

ALMANYA'DAKİ TÜRKLER

1949 sonrası hızla sanayileşen Federal Almanya, kuruluşundan kısa bir süre sonra iç gücü açığı ile karşı karşıya kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı süresince 55 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Almanya savaştan etkilenen bir ülke olarak istihdam açığı ile karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu açığı kapatmak için 1955 yılında İtalya, 1960 yılında İspanya ve Yunanistan ve 1961 yılında Türkiye ile işgücü anlaşması yapılmıştır. Türkiye ile bu anlaşma 31 Ekim 1961 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşmanın imzalanmasında Berlin Duvarı'nın 1961 yılının ağustos ayında inşa edilmesi de önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. 1949'dan 1961 yılına kadar Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya 2.5 Milyon insan kaçarak, Federal Almanya'nın işgücü açığını kapatmışlardı. Fakat 1961 yılında Doğu Almanya tarafından örülen Berlin Duvarı, bundan böyle Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya insanların geçişini durdurmuş ve ayrıca işgücü akışını da engellemiştir.

1961 Anlaşmasıyla birlikte misafir işçi (gastarbeiter) olarak adlandırılan ilk kabile 1476 kişiden oluşmaktadır. 1961 yılında iki ülke tarafından imzalanan anlaşma uyarınca, Türk işçilerinin Almanya'da en fazla 5 yıl süre ile kalma izinleri olduğu belirtilmiştir. Fakat işin gerçeği, hiçbir Türk işçi bu maddeye dayanarak Türkiye'ye geri

dönmemiştir. Göç sürecinin başlangıç yıllarında, Türklerin %91'inin geri dönmeyi planladığı bilinmektedir. Almanlar da Türklerin bir misafir olarak belirli bir süre kalıp ve daha sonra geri döneceklerini düşünerek, onları ve ailelerini Alman toplumuna entegre etmeyi düşünmemişlerdir.

Almanya'daki Türkler, ilk başta misafir işçi olarak adlandırılmış olsa da yıllar ilerledikçe onlar hakkında farklı kavramlar ortaya çıkmıştır: Yabancı, yabancı işçi, göçmen işçi, Türk kökenli gibi sıfatların ortaya çıktığını görmekteyiz.

Cünümüz Almanya'sında 4 nesil Türk beraber yaşamaktadır. Birinci kuşak 1960'lı yıllarda Almanya'ya göç eden ve bugün birçoğu emekli olmuş olan insanlardır. Bunların büyük bir bölümü Almanca diline çok hâkim değillerdir, Almanya'ya belirli bir süre için gelmişler fakat geri dönmemişlerdir.

İkinci nesil olarak adlandırılan Türkler, genelde Alman eğitim sistemine dahil olmuş, Alman dilini öğrenmiş, orada meslek sahibi olmuş ve eğitimlerini tümü ile orada tamamlamış insanlardır. Bu ikinci nesil Türkler, genelde Almanya'da yaşamaktadırlar ancak tatil gibi amaçlarla ebeveynlerinin memleketlerini ziyaret etmektedirler.

Üçüncü ve dördüncü nesil incelendiğinde, bu insanların da Almanya'da eğitim aldığını görmekteyiz. Söz konusu nesillerin Almanca dil sorunu bulunmamaktadır ancak Türkçe ile ilgili sorun yaşanmaktadır.

1961 sonrası işçi statüsü ile Almanya'ya göç eden Türkler, günümüzde işveren konumuna gelmişlerdir. Bugün Almanya'da 103 bin Türk işveren, yaklaşık 50 milyar avro ciro elde ederken 500 bine yakın insana iş imkânı sağlamaktadır.

Günümüzde Almanya ve Türkiye arasındaki göç olgusunu incelediğimizde, Türklerin %90'ının Almanya'da memnun ve mutlu olduklarını görmekteyiz. Bunun yanı sıra Türklerin %87'si Almanya'ya karşı bağlılık duygusu beslediklerini ifade etmektedir ve %70'i ise entegrasyon sürecine sıcak baktıklarını belirtmektedir.

ALMANYA'DAKİ SURİYELİLER

2011 yılından beri Suriye'de iç savaş yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın verilerine göre savaşın başlamasından itibaren 5,6 milyon Suriyeli Suriye'yi terk etmiştir.

Ülkesini terk eden Suriyelilerin 3,6 milyonu Türkiye'de yaşamaktadır. 830 bin Suriyeli Lübnan'da, 820bin ise Almanya'da yaşamaktadır. Suriyelilerin 2015-2016 yıllarında Almanya'ya geldiklerinde Almanya toplumu tarafından olumlu bir şekilde karşılandıklarını görmekteyiz. Özellikle Suriyeli sığınmacılarla ilgili Almanya'da oluşan yardım kampanyaları ve bir hoş geldin kültürü sürecini ilk başlarda görmekteyiz ve Suriyelilerin Almanya'ya gelişlerine karşı başlarda bir olumlu havanın oluştuğunu söyleyebiliriz. Ancak 2015 yılbaşı gecesinde Köln'de tatsız olaylar yaşanmıştır. Söz konusu gecede Suriyeli gençlerin de dahil oldukları olaylarda kadınlara karşı taciz yaşanması Suriyelilere karşı olumsuz bir havanın oluşmasına neden olmuştur. Almanya'daki Suriyeli sığınmacıların yüzde 40'ı kadınlardan ve yüzde 60'ı erkeklerden oluşmaktadır. Yaş ortalamaları 20 yaşın üstünde, yüzde 70'i bir okul mezunu, yüzde 30'u meslek eğitimine sahip ve sadece yüzde 8'inin diplomasız olduğu bilinmektedir, bu da Almanya'ya gelen Suriyelilerin eğitim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

ALMANYA'DAKİ UKRAYNALI SİĞİNMACILAR

Almanya'nın göç olgusu incelendiğinde 2022 yılından günümüze kadar göç olgusunun Ukraynalılar ile devam ettiğini görmekteyiz. Bugün

Almanya'da bir milyonun üstünde Ukraynalı sığınmacı yaşamaktadır. Söz konusu sığınmacıların çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Ukraynalılarla Suriyelileri kıyasladığımızda Ukraynalı sığınmacıların çoğunun kadın ve çocuklardan oluşması Almanyalılar tarafından daha olumlu bir şekilde karşılanmasına yol açmıştır. Ayrıca Ukraynalıların Hristiyan olması da bu anlamda önemli bir husustur. Sığınmacıların yüzde 96'sı Ukrayna vatandaşı, yüzde 68'i kadın ve yüzde 31'i erkeklerden oluşmaktadır. Sığınmacılar arasında 350000 öğrenci görmekteyiz ve sığınmacı kadınların yüzde 77'si eşi gelmeden Almanya'ya gelen kadınlardan oluşmaktadır. Sığınmacıların yüzde 37'si Almanya'da uzun vadeli kalacağını belirtmekte iken yüzde 34'ü savaş bitince Ukrayna'ya geri dönmeyi yüzde 2'si ise gelecek bir yıl içerisinde Ukrayna'ya geri dönmeyi düşünmektedir. Savaştan önce 330000 Ukraynalı Almanya'da yaşamakta idi dolayısıyla savaşla birlikte Ukrayna'yı terk edip Almanya'ya gelen Ukraynalıların bir bölümü kendi akrabalarının desteğini almaktadırlar ve dolayısıyla Alman toplumuna çok yük olmamaktadırlar. 2022'de yapılan bir Araştırmaya göre Almanya'da Ukraynalı sığınmacılara karşı Suriyelilere kıyasla daha olumlu bir hava mevcuttur bunun sebepleri ise Ukraynalıların kaçmak zorunda oldukları, kültürel ve coğrafi yakınlık, geri dönecekleri düşüncesi, din unsuru ,kadın ve çocukların çoğunlukta olması olarak belirtilebilir.

Altı çizilmesi gereken önemli husus ise Ukrayna savaşının uzamasıyla birlikte Ukraynalılara karşı olumlu havanın değişebileceği kanaatindeyim. Almanya'da bir enflasyon söz konusudur ve Ukrayna savaşının enerji fiyatlarında dolayısıyla gıda fiyatlarında da artışa sebep olduğunu görmekteyiz. İşsizlik sorunun da yaşandığı Almanya'da Ukraynalıların sayısının artması iş piyasasında Ukraynalıların rakip olarak görünmesine ve dolayısıyla olumsuz bir havanın oluşmasına yol açabilir.

Sonuçta Almanya bir göç ülkesi olarak değişik dönemlerde ve değişik nedenlerden dolayı Almanya'ya gelen yabancıların er ya da geç kendi toplumuna entegre etmeye çalışacağını ön görmekteyiz.

ORTA ASYA TÜRK CUMHURİYETLERİNDE GÖÇ HAREKETLERİNİN SOSYO- EKONOMİK BOYUTLARI

Batı Avrupa devletleri, II. Dünya savaşı akabindeki ekonomik kalkınma sürecinde işgücü eksikliğini karşılamak için az gelişmiş ülkelere yönelerek, ikili anlaşmalarla bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.

Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı

1991 yılında SSCB'nin dağılması sonrasında bu birliğin bünyesinde bulunan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri özgürlüklerini kazanarak bağımsız birer siyasi güç olarak dünya siyasi sahnesinde yerlerini almışlardır. Planlı ekonomiden piyasa ekonomisine çok hızlı bir geçiş sürecine giren bu ülkeler, Sovyet yönetiminden kalan çeşitli iktisadi, siyasal ve sosyal sorunlarla baş etmek zorunda kaldılar. Doğal kaynaklar bakımından zengin olmalarına rağmen geçiş sürecinin ilk dönemlerinde takip edilen politikalar ve alınan önlemler bu ülkelerin ekonomik yapılarında dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Mevcut sorunlar yoğun bir iç ve dış göç sürecini de beraberinde getirmiştir. Başlangıçta politik

ve etnik çatışmalar nedeniyle göç etme eğilimi artarken, sonrasında ekonomik sebepler daha ön plana çıkmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği sonrası, beş farklı dönem olarak göçün yapısını inceleyen uzmanlar, bölge vatandaşlarının farklı yerlere yönelişlerinin sebeplerini beş aşamada gerçekleştirdiğini ileri sürmektedirler. İlk aşamada,

"Başlangıçta politik ve etnik çatışmalar nedeniyle göç etme eğilimi artarken, sonrasında ekonomik sebepler daha ön plana çıkmıştır."

(1991-1992) nüfus hareketliliği 1980'li yılların sonlarında olduğu gibi aynı seviyede devam etmiş, ayrımcılık ve etnik bazlı çatışmalar çerçevesinde şekillenmiştir. Göç sürecinin ikinci aşamasında ise (1993-1995) politik ve etnik faktörler hâkimiyetini devam ettirmiştir.³ Üçüncü aşamada, (1996-1999) politik faktörler önemini yitirmekle beraber, sosyal ve ekonomik faktörler bölge vatandaşlarının yer değişimlerini hızlandırmıştır. Bu süreçte, yaşanan yüksek enflasyon ve işsizlik, istihdamda gözlenen sorunlar, reel gelirlerde düşme sonucu ortaya çıkan yoksulluk yoğun bir iç ve dış göç akımının yaşanmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde uygulanan seyahat kısıtlamasının da kaldırılmasıyla sosyal ve ekonomik yönlerden dışa açık bir

toplumsal anlayış ortaya çıkmıştır. Dördüncü (2000-2005) aşamada göçmen politikasının yasal altyapısı oluşturulmaya çalışılmakla beraber, 2005 sonrası olan beşinci aşamada ise geçici durumda olan göçmenlerin kalıcı hale getirilmesi ve yasal olmayan emek göçüne karşılık işverenlerin cezalandırıldığı bir süreci içermektedir.⁴

Bölge ülkelerinden çok sayıda insan hayata

1 Bu makale yazarın Süleymanlı, E., (2020) "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Dinamikleri" Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri Göçü Nasıl Yönetmeli?, Ed: Cihan, A., Ermağan, İ., Genç, H., Akademi Kitaplar, İstanbul, ss.295-347 çalışmasından uyarlanmıştır.

2 Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı, Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

3 Korobkov, Andrei V. "Migration Trends in Central Eurasia: Politics versus economics", Communist and Post-Communist Studies Volume 40, Issue 2, 2007, s.173, akt. Çelebi, Fusun "Orta Asya'da Göç ve Göçün Emek Piyasası Üzerine Etkileri", International Conference On Eurasian Economies. 2012, Almaty - Kazakhstan

4 Ag.m.s.175

tutunabilmek ve kendini geliştirmek için başta Rusya Federasyonu, Türkiye, Almanya gibi ülkeler öncelikli olmak üzere değişik ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır. Söz konusu ülkelerde dış göç yanında iç göç süreci de hızlanmıştır. Özellikle kırsal kesimlerde ve ülkelerin küçük kentlerinde ortaya çıkan istihdam yetersizliği ve sürekli olarak kötüye giden sosyo-ekonomik koşullar, büyük kentler ve başkentlerin dışında kalan kırsal kesimlerden iş olanaklarının görece daha fazla olduğu kentlere yönelik hızlı göç artışına neden olmuştur. Yaşanan bu göçlerin siyasi, ekonomik, sosyal ve demografik anlamda önemli etkileri bulunmaktadır.

Bu göç hareketliliği sonucunda özellikle yurtdışında çalışan işçilerin ülkelerine para havaleleri bölge ülkelerinde insanların ekonomik sorunlarının çözümünde ve ülke ekonomilerinin gelişiminde olumlu katkı sağlamıştır. Ne var ki bugüne kadar hiçbir ülkede para transferlerinin potansiyeli tamamen kullanılamamıştır. Buradaki sorun sadece gönderilen paranın göçmenler veya ailesi tarafından doğru şekilde yönetilememesinden kaynaklanmamaktadır.⁵ Aynı zamanda ülkelerdeki makro ekonomik durum, ulus ötesi göçmen toplumlarının gelişimi, bankacılık sistemi, döviz kuru, siyasi sorunlar gibi faktörler de potansiyelin ortaya çıkarılmamasına etki etmektedir. Ayrıca yurtlarına kesin dönüş sağlayan işçilerin birikimlerini hizmet sektöründe değerlendirdikleri görülmektedir. Birikimlerin sanayi sektörü yerine hizmet sektörüne yatırılması tasarrufların fazla riske sokulmak istenmeme eğilimiyle açıklanabilir. İşçilerin tasarruflarını kendi ülkelerinde değerlendirme biçimi adına genellikle ev, arsa, apartman, daire alma gibi gayrimenkule yatırım yapıldığı gözlenmiştir.⁶

Bölge ülkelerinden göç eden vatandaşlarının önemli bir kesimi ne şimdi ne de gelecekte sosyal güvenlik sisteminden yararlanamamakta, emeklilik güvencesi ve diğer sosyal yardımlardan yararlanma haklarını kaybetmektedirler. Kayıt dışı

5 Sulaimanova, Burulcha. / Ravanoglu, Galip, "Kırgızistan ve Tacikistan'da Uluslararası Göç", Reforma Sayı:2, 2018 ss.30-41.

6 Süleymanlı, E., (2020) "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Dinamikleri" Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri Göçü Nasıl Yönetmeli ?, Ed: Cihan, A., Ermağan, İ., Genç, H., Akademi Kitaplar, İstanbul, ss. 295-347

işçiler sosyal sigorta primlerini ödemediklerinden, sosyal güvenlik koruması altında olanların gerçek sayısı artmakta, sağlık ve emeklilik ödemeleri ile eğitim hizmetleri için ayrılan bütçe imkânları azalmaktadır.

Aynı zamanda göç olgusu bir taraftan göçmenlerin ailelerinden ve toplumsal değerlerinden uzaklaşmalarına neden olurken, diğer taraftan geldikleri ülkedeki farklı sosyal yapılara yabancılaştırmalarına sebep olmuştur. Göçmenlerin gittikleri ülkelerde çevre şartlarına uyum sağlama konusunda sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Ayrıca gittikleri ülkelerde kamu hizmetlerinden, yani eğitim ve sağlık gibi imkânlardan yeterli derecede yararlanamadıkları görülmektedir. Bu durumla en çok kayıt dışı ve yasadışı göçmenler karşılaşmaktadırlar.

Orta Asya ülkelerinin göç ve diaspora politikaları araştırıldığında farklı yaklaşımların olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Kazakistan'ın çeşitli sebeplerle ülke dışına göç etmek zorunda kalan Kazakların tarihi vatanlarına dönmesini teşvik eden siyaseti sayesinde binlerce kişi ülkeye geri dönmüştür.⁷

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden yurtdışına özellikle ekonomik temelli göç sayısındaki büyük artış, aynı zamanda farklı ülkelerde ikamet eden göçmenlerin sosyo-kültürle risk faktörlerinin artmasına sebebiyet vermiş , suç, yeni yaşama tutunamama ve pandemi gibi kriz dönemlerinde yaşanan işsizlik ve ülkelere geri dönememe gibi durumlar da sorun alanları olarak belirlemiştir.

Bu ülkelerde göçün bir diğer sorun alanının nitelikli işgücü göçü olan beyin göçü oluşturmaktadır. Bölge ülkelerinden uygun koşullarda istihdam edilememesi sonucu başta Rusya, ABD, Almanya ve Türkiye olmak üzere gelişmiş ülkelere eğitilmiş ve yetişmiş işgücünün beyin göçü gerçekleşmiştir. Şüphesiz iyi yetişmiş yetenekli işgücünün, gelişmiş ülkelere akışı ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının daha da artmasına neden olmaktadır. Fakat nitelikli insan gücü kaynağı kıt ve bunları optimal dağıtarak kalkınma zorunda olan bu ülkeler, beyin

7 Abramov, Vyaçevlav, "Kak Pomenyalas Emigraciya iz Kazaxstana Za Desyatiletie", 01.02.2019, <https://vast.kz/obsshestvo/31526-kak-pomenalas-emigraciya-iz-kazahstana-za-desatiletie.html> (16.06.2020)

göçü dolayısıyla daha büyük kayıplarla ve açıklarla karşılaşmaktadırlar. Bu bağlamda beyin göçü, daha yeni bağımsızlığını kazanmış ve nitelikli insan gücüne çok ciddi gereksinim duyulan bu ülkelerin gelişme eğilimini olumsuz anlamda etkilemektedir.

Göçlerin bu denli yoğun olmasını engelleyebilmek ve mevcut göçlerin hem ülkeler hem göç eden kişiler için sorunlarının çözümü noktasında şu önlemler alınabilir:

Özellikle göç veren bölgelere yatırım yapılarak iş imkanlarının artırılması ve bölgeler arasındaki kalkınma dengesinin sağlanması yoluyla göçlerin bir kısmı azaltılabilir. Ülkelerde bölgelerin çevresel ve sosyo-ekonomik şartlarına uygun yatırımlar kamu kesimince ve özel kesimce yapılarak buralarda istihdam alanları oluşturulmalıdır.

Ülkeler, iç ve dış göçlere neden olan etkenleri ve göçün neden olduğu olumsuzlukları gözönüne alarak, göç sürecini kontrol altına almaya yönelik programları geliştirerek uygulamalıdır.

Ülkelerin göç alanında uyguladıkları politikalar gözden geçirmeli ve sorun doğru tanımlanmalıdır. İç ve dış göç verileriyle ilgili sağlıklı istatistik veriler ortaya konulmalı, göçün ortaya çıkardığı sorunların konuşulmasının, tartışılmasının önündeki tüm yasal ve fiili engeller kaldırılmalı; soruna yönelik farklı çözüm önerilerinin kamuoyunda dile getirilmesi ve tartışılmasının yolu açılmalıdır.

Yurtdışında çalışan işçilerin para transferleri ülke ekonomilerine sağladıkları döviz girdilerinin daha da verimli kullanılabilmesi önemlidir. Bunun için yöneticilerin para transferleriyle ilgili politikalarını yeniden inceleyip, bu paraların yatırımlara dönüşmesine yardım edecek sistemlerin kurulmasına ihtiyaç vardır.

Göç süreçlerinde yaşanan uyum veya uyumsuzluk sorunlarının kaynağını, şeklini, boyutunu ve sonuçlarını tespit etmek için sosyo-psikolojik veri analizlerinden yararlanmakta fayda vardır. Çünkü sosyal bir varlık olan insan, "insan olma özelliğini" sosyal ilişkiler ve statülerden alır. İnsanın uyum süreçleri; "sosyal çevre-sosyal ilişkiler ve birey" çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Göç etmiş bireyler ve aileler üzerinde sağlıklı bir sosyo-psikolojik araştırmalar yapılmalı ve elde edilecek sonuçlara göre gerekli kısa, orta ve uzun vadeli uygulamalara geçilmelidir

Bunların ötesinde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde yaşanan göç hareketleri ile ilgili yapılacak geniş kapsamlı çalışmalarda toplumsallaştırma, kültürel mirası aktarma, siyasal işlev, bireyin gelişimi, iktisadi işlev, sosyal kurum ve süreçlerin işleyişi ile ilgili çözümlenelere gidilmesine ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Abramov, Vyaçevlav, "Kak Pomenyalas Emigracıya iz Kazaxstana Za Desyatiletie", 01.02.2019, <https://vlast.kz/obsshestvo/31526-kak-pomenalas-emigracia-iz-kazahstana-za-desatiletie.html> (16.06.2020)

Çelebi, Fusun "Orta Asya'da Göç ve Göçün Emek Piyasası Üzerine Etkileri", International Conference On Eurasian Economies. 2012, Almaty – Kazakhstan

Sulaimanova, Burulcha. / Ravanoglu, Galip, "Kırgızistan ve Tacikistan'da Uluslararası Göç", Reforma Sayı:2, 2018 ss.30-41.

Süleymanlı, E., (2020) "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Dinamikleri" Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri Göçü Nasıl Yönetmeli ?, Ed: Cihan, A., Ermağan, İ., Genç, H., Akademi Kitaplar, İstanbul, ss.295-347

Korobkov, Andrei V. ".Migration Trends in Central Eurasia: Politics versus economics", Communist and Post-Communist Studies Volume 40, Issue 2 , 2007, ss.169-189.

"Ülkeler, iç ve dış göçlere neden olan etkenleri ve göçün neden olduğu olumsuzlukları gözönüne alarak, göç sürecini kontrol altına almaya yönelik programları geliştirerek uygulamalıdır."

GÖÇMEN DİNİ ÖRGÜTLENMELERİ VE DİNSEL KİMLİK İNŞASI

Batı Avrupa devletleri, II. Dünya savaşı akabindeki ekonomik kalkınma sürecinde işgücü eksikliğini karşılamak için az gelişmiş ülkelere yönelerek, ikili anlaşmalarla bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.

Prof. Dr. Yakup Çoştu

Bu kapsamda, söz konusu ülkeler Türkiye'ye de yönelmişler ve 1961 yılında Almanya ile başlayan ikili işgücü anlaşmaları zinciri, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa, 1967'de İsveç, 1969'da İsviçre, 1970'te de Danimarka ile devam etmiştir. Yapılan bu ikili anlaşmalarla Türkiye'den Avrupa'ya 'konuk işçi' statüsünde göç süreci başlamıştır. Geri dönme amaçlı gerçekleştirilen bu göç süreci, zamanla zincirleme göç dalgası (aile birleşmeleri, evlilik, vb.), eğitimsel ve ekonomik kaygılar, iltica, ikinci ve üçüncü neslin oluşması, yaşanan ülkenin vatandaşlığına geçiş, cenazelerinin buldukları ülkelerde kendilerine tahsis edilen mezarlıklara defnedilmesi gibi çeşitli nedenlerden dolayı kalıcı hale gelmiştir. Günümüzde Avrupalı Türkler, yaşadıkları ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal hayatında göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir demografik güç haline gelmiştir.

Yabancı bir ülkede kalıcı hale gelen ve anavatana geri dönme ümitleri de git gide azalan topluluklar, buldukları yerleşim bölgelerinde kendilerine özgü kimlik ve aidiyet dünyaları inşa etme yoluna gitmek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda, topluluğun çeşitli alanlarda hizmet sunmak üzere tesis ettiği dernek ve vakıflar, aidiyet dünyası kurma yönünde atılan önemli adımlardan biridir. Tesis edilen bu sivil organizasyonlar, topluluğu oluşturan her bir alt grubun etnik, kültürel, ideolojik ve politik söylemlerine göre farklılaşmaktadır. Topluluğa ait bu kuruluşların göçmen grupların

nüfusunun yoğunlaştığı bölgelerde toplandıği görülmektedir. Bu kuruluşlar arasında, eğitim, kültür, sanat, spor ve din hizmeti gibi çeşitli alanlarda faaliyet yürüten dernek ve vakıflar yer almaktadır. Avrupalı Türklerin gündelik yaşamlarında etkin bir rol üstelenen söz konusu bu sivil örgütlenmeler etrafında gelişen sosyal, kültürel ve dini hayata yakından bakmak önem taşımaktadır.

DİNİ SİVİL ÖRGÜTLENMELER VE KİMLİK İNŞASI

"Günümüzde Avrupalı Türkler, yaşadıkları ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal hayatında göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir demografik güç haline gelmiştir."

1960'larda Avrupa'nın çeşitli ülkelerine 'konuk işçi' olarak göç eden Türklerle ilgili olarak hem gönderen ülke Türkiye'nin hem de göç edilen ülkelerin 'geri dönecekler' düşüncesiyle, göçün ilk yıllarında herhangi bir politika belirlemedikleri anlaşılmaktadır. 1970'lerin ortalarından itibaren Türk işçilerinin geçici olmayıp kalıcı oldukları kanaati oluşmaya başlayınca, göç alan ülkeler bu göçmen işçilere yönelik birtakım politikalar (sosyal güvenlik yasaları,

kaçak ya da turist işçiler için af yasaı, aile birleşimi yasaı, yabancılar yasaı gibi) geliştirmeye başlamışlardır. Bu politikaların temel amacını, yaşanan ülkeye uyumun sağlanması ve göç dalgasının kontrol altına alınması oluşturmuştur. Gönderen ülke olarak Türkiye ise, yine bu tarihlerde, Avrupa'da yaşayan vatandaşlarının asimilasyondan korunması ve yaşadıkları ülkelere başarılı bir şekilde uyumlarının sağlanabilmesi için birtakım adımlar atmaya başlamıştır.

1960'ların başlarından itibaren başlayan göç sürecinde, 1980'lerin başlarına kadar Türkiye'nin

1 Prof. Dr. Yakup Çoştu, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

çeşitli Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen Türklere yönelik eğitim, kültür ve din hizmeti alanında resmi bir politikasının olmadığı görülmektedir. Yaklaşık yirmi yıllık bu zaman dilimi, göçmenlerin kendi kaderlerine bırakıldığı bir döneme işaret etmektedir. Bu süre içerisinde söz konusu alanlardaki faaliyetler çoğunlukla Türk göçmenlerin bireysel gayretleri veya Türkiye bağlantılı dinsel ve siyasal grup bağlantıları eliyle yürütülmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetler, birtaraftan yabancı bir memlekette azınlık olarak yaşayan göçmen Türklere dini ve kültürel varlıklarının korunması ve devam ettirilmesi noktasında anlamlı bir işlev üstlenmiştir. Diğer taraftan ise, anavatan menşeli dini söylem farklılıklarının, ideolojik ve politik duruş ayrılıklarının göçmenler arasında birlik ve beraberliğin tesisini zorlaştıran, ayrışma ve rekabeti derinleştiren bir yönü de bulunmaktadır.

Avrupa'da Türklerin, sivil alanda organize olmaya yönelik ilk teşebbüsü 1960'ların ortalarına denk gelmektedir. Bu yıllarda Türk işçi sendikaları/dernekleri olarak örgütlenmeye başlayan bu oluşumlar, buldukları ülkelere kısmi maddi destekle sınırlı ölçüde faaliyet yürütmüşlerdir. Zamanla anavatandaki siyasi ve ideolojik gündem bu oluşumların kutuplaşmasını doğurmuş ve göç edilen ülkelere de bunlara yönelik radikal önlemler almaya başlamışlardır. Yine bu yıllarda, Türk toplumunun sosyal, kültürel ve dinsel yaşamlarına ilişkin yürütülen faaliyetlerin ise, bazı bireysel gayretler dışında çok fazla organize bir yapı sergilemediği görülmektedir. O yıllarda, ilk kuşak göçmenler ya kendi evlerinde toplanmaları ya da kiradadıkları veya satın aldıkları küçük mekanlarda sınırlı bir takım sosyal, kültürel ve dini faaliyetler yapmaya çalışmışlardır. Bu insanların anavatanına geri dönme ihtimallerinin büyük ölçüde azalmasıyla yani; akrabalık, arkadaşlık ağları ve aile birleşimleri gibi zincirleme göç dalgaları ve yaşanan ülkelere doğan ve büyüyen nesillerle (ikinci ve üçüncü kuşak) nüfusları artmaya başlaması neticesinde, bu mekanlar yetersiz kalmaya başlamıştır. Ayrıca, topluluğun beklentilerinin artması ve farklılaşması da daha kurumsal ve organize bir örgütlenme biçimine yönelmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda, özellikle milli, dini ve kültürel değerlerin yeni

nesillere aktarılacağı ve göçmenlerin kendi anlam dünyalarını inşa edebilecekleri birtakım sivil örgütlenmeler tesis edilmeye başlanmıştır. Sosyal, siyasal ve ekonomik temelli bu yapıların yanı sıra dini bir mekân etrafında gelişen dini ve kültürel örgütlenmeler de önemli bir yer işgal etmektedir.

1970'li yılların başlarından itibaren ilk dini sivil organizasyonlar tesis edilmeye başlanmış ve zamanla bu organizasyonların sayısı artmıştır. 1980 ve sonrası yıllar, Türk göçmenlerin artık buldukları ülkelere kalıcı olmaya başladığının anlaşıldığı ve sosyo-ekonomik olarak da refahlarının yükseldiği bir döneme işaret etmektedir. Ayrıca, süreç içerisinde yaşanan ülke vatandaşlığına geçişler, hukuki açıdan birtakım kazanımların elde edilmesini de sağlamıştır. Türk göçmenler, kiradadığı veya satın aldığı ya da inşa ettirdiği mekânları kullanmak suretiyle faaliyet alanlarını genişletmişlerdir.

Söz konusu bu mekânların, her türlü eğitsel, sosyal, kültürel ve dini faaliyetlerin yürütüldüğü alanlar haline dönüşmesi, topluluğu ilgili ülkenin yasal mevzuatı çerçevesinde buraların merkez alındığı vakıf ve dernekler halinde kurumsallaşmaya itmiştir. Günümüzde Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde dini merkezli faaliyet yürüten Türklere ait vakıf ve derneklerin çoğu, belli bir dini mekân (cami, dergâh, cemevi, gibi) etrafında örgütlenmiştir. Türk Topluluğa ait dini organizasyonların sayısı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, bu kuruluşların göçmen grupların nüfusunun yoğunlaştığı şehirlerde/bölgelerde toplandığı görülmektedir. Tesis edilen bu sivil organizasyonlar, topluluğu oluşturan her bir alt grubun etnik, dinsel, kültürel, ideolojik ve politik söylemlerine göre farklılaşmakla beraber, bu yapılar özgül kimlik ve aidiyet dünyası inşası ve muhafazasında önemli role sahiptir.

Avrupa'daki Türk göçmenlere ait dini organizasyonların ya da başka bir ifadeyle dinsel dayanışma ağlarının tesis edilmesi sürecinde, topluluğu oluşturan alt grupların göç nedenleri, yerleşim örüntüleri ve kimlik vurguları ile Türkiye'nin siyasi, ideolojik ve dini yapısı belirleyici bir rol üstlenmiştir. Göçmenlerin toplumsal önceliklerindeki farklılıklar ile dinsel eğilimleri söz

konusu dayanışma ağlarının tesisine yansımıştır.

Avrupa'da Türklere yönelik dini temelli hizmet sunan vakıf veya derneklerin önemli bir kısmı, Türkiye'deki dini grup, cemaat ve hareketlerin lokal söylemlerinin ve parçalanmışlıklarının adeta bir izdüşümünü yansıtmaktadır. Türklere ait dini yapılanmaların söylem içeriği ve ideolojik duruşları, büyük ölçüde Türkiye'de belirlenen gündemi takip etmekte, geçmiş tasavvurları gibi gelecek tasarımları da söz konusu ideallere göre şekillenmektedir.

GÖÇMEN KUŞAKLAR VE SOSYAL KİMLİK

Göç sosyolojisi bağlamında kuşak kavramı, göç sırasında ve sonrasında aynı zaman dilimini ve ortak deneyimleri paylaşan gruplar için kullanılır. Dolayısıyla göç sürecindeki ilk gruplar ile sonrakiler arasındaki deneyim farklılıkları, göçmen topluluklarını analitik olarak ayırıştırmayı ve bu ayırıştırma üzerinden göç ve göçmenlik durumunu tartışmayı gündeme getirir. Göç edenlerin göç serüvenleri bağlamında aynı zaman dilimi ve ortak deneyimleri üzerinden ayırıştırılan nesil/kuşak tanımlamaları (birinci kuşak, ikinci kuşak, üçüncü ve sonrası kuşak göçmen topluluklar) göçmenlerin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal, dinsel ve benzeri örüntülerinin çözümlenmesinde kullanılmaktadır.

Bu çerçevede, birinci kuşak nesil, dil ve kültürel uyum sorunu, sosyal dışlanma, sahip olunan alt ekonomik düzey, kültürel ve dini kimliğin muhafazası gibi pek çok sosyal, kültürel, ekonomik ve dinsel sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Yaşanılan ülkeye sonradan gelen göçmenler ya da burada doğan sonraki kuşaklar, ilk kuşağa oranla daha avantajlı konumdadırlar. İlk gelenlerin oluşturduğu sosyal ağlar, sonrakilerin yaşam koşullarını ve mesleki pozisyonlarını kolaylaştırmıştır. Özellikle tesis edilen sivil örgütlenmeler, yaşanılan ülke bağlamında asimilasyonun etkilerinin minimize edilmesinde ve kültürel ve dini kimliklerin inşa ve muhafaza edilebilmesinde önemli işlevler üstlenmiştir.

Türkler tarafından yaşanılan bölgelerde tesis edilen dini örgütlenmeler, Türkiye'dekilerden yapı olarak çok farklı bir işlevlere sahiptir. Bu mekânlar, aynı dili konuşan, benzer isimleri taşıyan, fizik görünüşü, inancı, duyguları ve gelenekleri aynı olanların, birlikte bir grup teşkil ederek, topluca yaşadıkları ve azınlık olduklarını unutabildikleri ortak bir çatı ve buluşma noktasıdır. Kendi farklılığının ve farklı kimliğinin hiç de aşağılanmayı hak etmediği, yaşadıkları ülkenin sosyal gerçekliğinin dışına çıkılabildiği, anavatanın bir parçası olarak düşünüldüğü mekânlardır, bu örgütlenmeler. Bu mekânlar, kuşaklar arası sosyo-kültürel farklılıkları sınırlarken, birleştirici bir rol de

oynamaktadır. Bu nedenle, aileler, çocuklarıyla birlikte bu mekânlarda zaman geçirmeye özen göstermektedirler. Çünkü, bu yapılar, gençlerin yaşadıkları ülke özelinde kültürlenme süreçleri için frenleyici bir baraj işlevine sahipken, kendi kültürel, etnik ve dini grup aidiyet ilişkilerinin ve sosyalleşmelerinin yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Öte yandan bu örgütlenmelerin sahip olduğu dini, siyasi, ideolojik söyleme göre şekillenen grup kimliği ve aidiyet bilinci, bu mekanlarla irtibat halinde olan veya ana dil eğitimi, kültür, tarih ve din eğitimi gibi etnik ve kültürel kimliği pekiştirici faaliyetlere iştirak eden gençler tarafından benimsenmektedir. Hiç kuşkusuz bu faaliyetler, bir taraftan kültürel, etnik ve dini kimliğin inşası ve muhafazasında önemli işlev üstlenirken, diğer taraftan, genç nesillerin yaşanan ülkeye asimile olmaları önünde engelleyici bir rol oynamaktadır. Dini örgütlenmeler vasıtasıyla yürütülen bu sosyal, kültürel ve özellikle de dinsel aktivitelere gençlerin katılımı, onların hem bireysel kimliklerinin hem de grup aidiyetlerinin oluşumuna zemin oluşturmaktadır.

Bireyin kendisine yakın hissettiği veya içerisinde bulunmaktan memnun olduğu sosyal grup, onun kolektif kimliğinin gelişmesine katkı sağlar. İçerisinde yer alınan grubunun söylem ve pratiklerinin içeriği hem grup içi hem köken kültür itibarıyla benzer gruplar arası, hem de yaşanan ülke özelindeki ilişkilerde belirleyici olmaktadır. Uyum, eğitim ve kültürel kimliğin korunması gibi hususları önceleyen oluşumlar ile siyasi ve ideolojik yönü ağır basan örgütlenmelerin, sosyal kimlik vurguları da farklılaşabilmektedir.

Yapılan araştırmalarında sivil/dini örgütlenmeler özelinde oluşan ve şekillenen sosyal/dinsel kimliğin, genç nesillerin yaşanan ülke gerçekliği içerisinde suç unsurlarına yönelmelerinin önüne geçilmesinde, özellikle onların çetelere, aşırı ve sapkın gruplara katılımlarının engellenmesinde önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Göçmen sivil örgütlenmelerine yakın duran ya da faaliyetlerine bir şekilde iştirak eden gençler, etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini korumada, bu mekânlara bağlantılı olmayan ya da bireysel bir hayat tarzını tercih edenlere oranla daha başarılıdır. Bu mekânlara ilişkili olmayanlar, dinsel ve sosyal kimlik algılarını zamanla kaybetmekte, dilsel ve

kültürel alışkanlıkları yaşanan toplum içerisinde açık bir biçimde asimilasyona uğramaktadır.

Göçmen sivil/dini örgütlenmeleri, yaşanan ülkelerin gizli ya da aşikâr asimilasyon politikalarına karşı birer emniyet supabı görevi ifa ederken, aynı zamanda Türk topluluğun genel gettolaşma süreci içinde yaşanan ülke toplumundan izolasyonun önemli odak noktalarını da oluşturmaktadırlar.

SONUÇ

Egemen kültürün etkisi ve hızlı sosyal değişme, bunun sonucu olarak ortaya çıkan değerler çatışması, göçmenlerin kimlik dünyasının yıpranmasına neden olabilmektedir. Öyle ki, oluşan kültür ve kimlik şoku zamanla göçmenleri psikolojik sorunlara, marjinalleşmeye, uyumsuzluğa ve çatışmaya sürükleyebilmektedir. Çeşitli Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk göçmenler, karşı karşıya kaldıkları bu ve benzeri sorunlara çözüm bulmak ve yaşanan topluma uyum sağlayabilmek için çeşitli alanlarda faaliyet yürüten sivil organizasyonlar etrafında örgütlenme yoluna gitmişlerdir.

Bu organizasyonlar sahip oldukları kimlik, ideolojik duruş ve dini bakış açısı gibi birtakım faktörlere bağlı olarak, muhataplarının beklentilerini de dikkate alarak, farklı hizmet alanlarına yönelmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak, çevresindeki diğer yapılanmalarla bir bütün oluşturan Türklere ait dini örgütlenmeler, anavatanda kendilerine yüklenen geleneksel rollerinden ayrılmış ve din hizmetleri yanında sosyal, kültürel ve eğitsel faaliyetlerin de yürütüldüğü mekânlar haline dönüşmüştür. Söz konusu bu sosyo-dini mekanlar vasıtasıyla göçmenlere yönelik yürütülen faaliyetler, hem sosyal ve dinsel kimliğin korunmasına ve iç dayanışmanın artmasına hem de yaşanan ülkeye uyum sürecine önemli katkılar sağlamaktadır. Öte yandan, bu faaliyetlerin, ikinci ve üçüncü kuşak neslin, gizli veya aşikâr bir biçimde, karşı karşıya kaldığı asimilasyonun etkisini minimize etmeye yönelik yürütülmesi, duyarlı ailelerin bu sosyal mekânları doğal ve alternatifsiz bir sığınak olarak değerlendirmelerine neden olmaktadır. Bu mekânlar, göçmenlerin kendi anlam dünyalarını inşa ettikleri, bilgi paylaşımlarının yapıldığı, sosyal ağların tesis edildiği birer sığınaktır.

MODERN GÖÇ TEORİLERİ

Göç konusu son yüz yıllık süreçte pek çok düşünürün ilgisini çeken bir konu olmuştur. Bu alandaki teorik çalışmaların ilki Ravenstein tarafından yapılmış, onu izleyen süreçte göç konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır.

Doç. Dr. Levent Ersin Orallı-Bülent Atasever

Göç olgusu uzun bir geçmişe sahip olsa da bu alandaki kuramsal çalışmaların son dönemde artış gösterdiği söylenebilir.

Bu alandaki çalışmalar göçün; sosyolojik, ekonomik, mekânsal, sınıfsal bağlamlarda, bireylerin göç almalarına etki eden faktörler bağlamında ele alınması ile geliştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında aşağıda göç olgusuna ilişkin kuramlara yer verilecektir.

Çalışmada yer verilen kuramlar geçmişte yaşanan büyük insan hareketlerinin neden ve nasıl gerçekleştiğine dair sorulara cevap aranması sürecine ışık tutmakla birlikte, gelecekteki göç hareketlerinin potansiyel nedenlerine ve nasıl gerçekleşebileceklerine dair bir bakış açısı oluşturulmasına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Klasik dönem göç teorileri, göç olgusunu toplumsal ya da bireysel yer değiştirme düzleminde, dar bir perspektiften ele alırken günümüzde göç; salt yer değiştirme, taşınma gibi kısıtlı bakış açısı ile ele alınamayacak kadar etkili sonuçları olan bir pozisyona evrilmiştir.

RAVENSTEİN'İN GÖÇ KURAMI

Ravenstein'in 1885 yılında yayımladığı "The Laws of Migration" orijinal başlıklı makalesi bu alanda yazılan ilk makale olma özelliğini taşımaktadır. Ravenstein Birleşik Krallık'ta 1871 ve 1881 yıllarındaki nüfus verilerinden yararlanarak

1 Doç. Dr. Levent Ersin Orallı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

2 Bülent Atasever, Göç ve Güvenlik uzmanı.

insanların neden göç ettiklerini ortaya çıkarmayı amaçladığı raporunda "gelişmiş yolların, tren yollarındaki imkanların, ticari gelişmişliğin mükemmel olduğu yerlerin, seyahat etme alışkanlığının, işçilerin artan bilgilerinin hepsinin insanların işçi güçlerine talepleri olduğu halde çalışmak istemedikleri yerlerden başka yerlere göçmen akışını kolaylaştırma eğilimine sebep olduğu" sonucunu paylaşmıştır. Ravenstein'a

göre insanlar daha iyi şartlarda yaşamak için, genellikle yakın ve daha büyük ticaret merkezlerinin, endüstri merkezlerinin, daha büyük kaynakların ve imkanların bol olduğu yerlere göç etme eğilimindedir. Ravenstein yaptığı araştırmalar ışığında insanların yer değişimlerini 7 maddeden oluşan kanunlara dayandırmaktadır;

• İnsanlar göç hareketlerini, kısa mesafe içerisinde gerçekleştirirler ve göç hareketleri göçmenleri emen büyük ticaret ve sanayi merkezlerinin doğrultusunda "göç akımları" üreten nüfusun yer değiştirmesi sonucunda gerçekleşir.

- Ülkenin sakinleri hızla büyüyen şehirlere doğru akın ederler, kırsal nüfusun içinde kalan boşluklar hızla büyüyen şehirlerin çekici etkisini ülkenin en uzak köşesine adım adım hissettirene kadar daha uzak mesafedeki göçmenler tarafından doldurulur.
- Yayılma süreci emme sürecinin tersidir ve benzer özellikler sergilerler.
- Her bir ana göç akımı dengeleyici bir ters akım üretir.
- Uzun mesafeyi kat eden göçmenler genellikle

büyük ticaret ya da sanayi merkezlerinden birine olan tercihi ile yola çıkarlar.

- Kasabanın sakinleri, ülkenin kırsal kesimlerine göre daha az göçebedir.
- Kadınlar erkeklerden daha fazla göçebedir.

Ravenstein göç konusundaki çalışmalarını daha da genişletmiş ve göçün nedenlerini araştırdığı ikinci makalesinde, ekonomik etkenlerin göçü ortaya çıkaran etkenler arasında ilk sırada olduğunu vurgulamakla birlikte; kötü, baskıcı yasalar, ağır vergilendirme, itici iklimler, uyuşmayan sosyal çevre ve hatta zorlama ile yapılan köle ticareti ve ulaşım gibi etkenlerin de büyük insan hareketliliğine neden olacağını savunmuştur.

STOUFFER'İN GÖÇ TEORİSİ

Samuel Stouffer, 1940 yılında yazdığı "Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe ile İlişkili Kuram (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)" adlı makalesinde, yaşanılan yer ile göç edilen yer arasındaki mesafeleri incelemiş ve ikisi arasında yakın bir ilişki olduğunu savunmuştur. Ona göre, göç etmede mekânsal mesafe önemli bir faktördür.

Stouffer'a göre belirli bir mesafeye göç eden kişilerin sayısı ile o mesafedeki fırsatların sayısı doğru orantılı, kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılı; göç eden insanların sayısı gidilen mesafedeki fırsatlardaki artış oranı ile doğru orantılı olduğunu savunmuştur. Ayrıca, göç konusundaki çalışmalarını evlilik, suç ve istihdam gibi konularla ilişkilendirerek incelediği için Stouffer'in göç konusu çok yönlü bir bakış açısına sahiptir.

PETERSEN'İN GÖÇ TEORİSİ

William Petersen 1958 yılında "A General Typology of Migration" (Göçün Genel Tipolojisi) başlıklı çalışmasında; göçe neden olan etkenler, göç eden kişilerin sınıflarını dikkate alarak beş göç tipinden oluşan kuramını ortaya koymuştur.

- İlkel (primitive) göçler: Bu göç tipinin temelinde doğa olayları ve coğrafi şartlardan dolayı ortaya çıkan itici ve çekici etmenler bulunmaktadır.

- Yönlendirilmiş (impelled) ve zoraki (forced) göçler: Bu göçlerde doğa olaylarından ziyade toplumsal durumlardan kaynaklanan itici ve çekici etmenler öne çıkmaktadır. Buna göre göç kararı göçmenlerin inisiyatifinde değildir. Bu tip göçlerde hükümetlerin veya toplumsal olayların baskın rolü vardır.
- Serbest (free) göç: Bireyin tamamen kendi kararıyla yer değiştirdiği göçlerdir. Serbest göçler kitlelerden ziyade bireyin ve ailesinin yaptığı göçlerdir.
- Kitlesele (mass) göç: Genellikle teknolojik gelişmelerin etkin olduğu ve kitleleri sürüklediği bu göç tipinde kolektif bir bilinç hâkimdir.

SJAASTAD'IN GÖÇ KURAMI

Larry Sjaastad'ın Göç Kuramı, göç kararının alınması aşamasında bireyin karar almadaki rasyonelitesi üzerine kuruludur. Larry Sjaastad 1962 yılında "İnsan Göçünün Getirileri ve Maliyetleri (The Costs and Returns of Human Migration)" adlı makalesinde bireyleri rasyonel varlıklar olarak ele almış ve onların göç etmeye ilişkin aldıkları kararlarda fayda-maliyet hesabını yaparak hareket ettiklerini savunmuştur.

Sjaastad'a göre maliyet parasal olan ve parasal olmayan maliyetler olarak ikiye ayrılmıştır. Parasal maliyetler, konaklama, ulaşım ve yemek gibi maddi maliyetleri, parasal olmayanlar ise fırsat maliyeti(yeni iş arama sürecindeki kaçırılan diğer fırsatlar) ve ruhsal maliyetleri(sosyal ilişkilerden uzaklaşma) oluşturmaktadır. Benzer şekilde fayda da parasal olan ve parasal olmayan olarak ele alınmakta ve parasal fayda parasal getirileri, parasal olmayan fayda da daha iyi bir çevre, daha iyi iklim koşulları gibi getirileri yansıtmaktadır. Ona göre göç, gelecekte daha iyi bir koşulda yaşamak isteyen bireyin, kendinden alacağı verimin artırılabilceği hesabıyla alınan bir mekânsal hareketlilik ve yatırım kararıdır.

PUSH-PULL / İTME-ÇEKME KURAMI

Göç alanında ortaya atılan diğer bir kuram ise İtme-Çekme Kuramı'dır. Everett Lee 1966 yılında yazdığı makale ile, göçle ilgili Ravenstein'in başlattığı çalışmalarda göçmenlerin demografik

özelliklerine odaklanıldığını, göç konusunun kendisinin göz ardı edildiğini savunmuştur. Ona göre göç olgusu, göç süreci ve insanların göç etme kararı almalarında etkili olan faktörler; bulunulan yer ile ilgili faktörler, gidilecek yer ile ilgili faktörler, araya giren engeller ve bireysel faktörlerdir. Lee, çalışmasında bu faktörleri geniş insan kitlelerinin hareket etmesi açısından itici ve çekici olmaları bağlamında ele alır. Ona göre, bireyler belirtilen itici ve çekici faktörleri değerlendirerek göç etme kararını alacaktır.

MABONGUNJE'İN GÖÇ SİSTEMLERİ KURAMI

Mabongunje 1970 yılında "Kırsal Kentsel Göç Teorisine Sistemsel Yaklaşım (Systems Approach to A Theory of Rural-Urban Migration)" adlı makalesiyle göç sistemleri teorisini ortaya koymuştur.

Mabongunje; göç konusunu, iki ya da daha çok ülkenin birbirlerinden göçmen değişimlerinde bulunmaları ile oluşan göç sistemleri üzerinden ele alır. Ona göre; göç hareketliliği, devletlerarası ilişkilerden, karşılaştırmalardan, kitlesel kültür bağlantılarından, aile ve sosyal ağlardan kaynaklanan bağların olduğu ülkeler arasında yaşanmaktadır. Ülkeler birden fazla göç sisteminin içinde yer alabilmektedir. Birbirlerine bağımlı ülkelerin oluşturduğu ve giderek daha da karmaşık bir hale gelen bir dünya düzeninde yer almaktadır.

NETWORK (AĞLAR) KURAMI

Network Kuramı; göçmenler arasında her türlü sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulan güçlü veya zayıf ağlar aracılığıyla kaynak ve alıcı ülkeler arasında kurulan göç hareketini temel almaktadır.

Bu kuramagöreteknolojive bilimdeki ilerlemelerin de etkisiyle sosyal ağlar, insanlar arasında farklı kültürlerin ve bilgilerin yayılmasını kolaylaştırarak kişilerin göç etme konusundaki düşüncelerini değiştirmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki cazip işgücü piyasasına ve yeni istihdam alanlarına ilişkin bilgilerin paylaşımı ile uluslararası emek göçünün arttığı öne sürülmektedir.

HARRIS VE TODARO'NUN GÖÇ KURAMI

Lewis'in göç ve kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasından sonra Harris ve Todaro, ikili piyasa konusuna odaklanmış ve ücret farklılıkları, gelir, ekonomik yada coğrafi farklılıkları alanlarını dikkate almıştır (Migration, Unemployment And Development: A Two-Sector Analysis 1970). Çalışmalarını az gelişmiş Afrika ülkeleri üzerinden geliştirmiş, tarımdaki pozitif marjinal üretimin ve kentteki işsizliğin yüksek seviyede olmasına rağmen kırdan kente göçün artarak sürdüğü ortaya koymuşlardır. Bu durum, kırdan kente göç etmede kişilerin gelirlerinin (beklenen kentsel ücret) artacağına ilişkin beklentilerinden kaynaklanmaktadır.

ZELINSKY'NİN GÖÇ KURAMI

Zelinsky çalışmasında demografik geçiş kuramı ve göç kanunları arasındaki ilişkiye dikkat çekerek insanların göç kararını almalarında tarihsel, sosyal ve ekonomik koşulların etkili olduğunu savunmuştur.

"Hareketlilik Geçiş Hipotezi (The Hypothesis of The Mobility Transition)" adlı makalesinde göçün bu koşullardan etkilendiği savunarak, göç oranının ve şeklinin modernleşme aşaması (sanayileşme gibi) ve demografik faktörlerle (yüksek doğum oranları gibi) ilişkili olduğunu belirtir. Ona göre bir geçiş sürecini yansıtan göç olgusu, 5 aşamadan oluşmaktadır.

LEWIS'İN GÖÇ KURAMI

1954 yılında "Sınırsız İşgücü Arzı ile Ekonomik Kalkınma (Economic Development with Unlimited Supplies of Labour)" makalesini yazan Arthur Lewis, işgücü arzı ve ekonomik kalkınma ilişkisini incelemiş ve göç olgusuna ilişkin kuramını bu temeller üzerine oturtmuştur. Lewis; klasik iktisat varsayımlarını ve geçimlik ücret düzeyinde sınırsız işgücü olabileceği varsayımını kabul ederek, çalışmasını ilk olarak kapalı ekonomi için, ardından da açık ekonomi için oluşturmuştur.

YAŞLI GÖÇMENLERİ DÜŞÜNMEK: EKONOMİK KISITLAMALAR, YALNIZLIK VE MEMLEKET HASRETİ

Nüfusun değişimi ve hareketi günümüzün temel meselelerinden birine dönüşmüştür. Esasen tarihin hemen her döneminde önemli olan nüfus hareketlerinin yanı sıra modern zamanlarda nüfus yapısının değişmesi ve farklılaşması 21. yüzyılda nüfus ve göç çalışmalarını giderek daha fazla ihtiyaç duyulmasına yol açmaktadır.

Doç. Dr. Murat Şentürk

Son otuz yılda bu çalışmaların özellikle hem nüfus yapısı değişen hem de nüfus hareketlerinde hedef ülke konumunda olan ileri düzeyde ekonomilere sahip ülkelerde gerçekleştiği görülmektedir.

Nüfusun korunması ve sürdürülmesi ve göçün kontrol edilmesi ve gelen göçmenlerin uyumu temel konular arasında yer almakla birlikte çok sayıda mesele de araştırmalara konu edilmektedir. Ancak her iki değişimin kesişiminde yer alan yaşlı göçmenlerin gerek araştırmalara gerekse politikalara konu edilmesinin görece yeni olduğu ve bu çalışmaların henüz yolun başında bulunduğu söylenebilir. Bu çalışmada unutulmaz, görmezden gelinen, sorunları tam olarak anlaşılabilen ve kendilerine yönelik nitelikli çözümler sunulmayan yaşlı göçmenlere odaklanılmaktadır. Bu yazı yaşlı göçmenleri düşünmeye bir çağrı olarak okunabilir.

Yaşlı göçmenler, yaşlıyken göç edenleri de içermekle birlikte esasen farklı bir ülkede doğup ya da küçük yaşlardayken başka bir ülkeye göç ederek orada yaşlananlar için kullanılmaktadır. Yaşlı göçmenlerin koşullarını anlamak için -tüm göçmenleri anlamak için gerekli olduğu gibi- göç sürecini özetle ele almakta fayda bulunmaktadır. Gençlik yıllarında bağımsız olarak ya da ebeveynleriyle beraber göç edenlerin farklı gerekçeleri ve zorunlulukları olmakla birlikte temel

amaçları "daha iyi hayat koşullarına" ulaşmak olarak tanımlanabilir. "Daha iyi hayat koşulları" ekonomik gereksinimlerin karşılandığı, eğitime, sağlığa, konuta ve diğer kamu hizmetlerine erişilebilirliğin sağlandığı bir ekonomi politik bir çerçevedir. Bu çerçeve içine sığmayan, göçmenlerin hayatını zorlaştıran ve uyumlarını geciktiren toplumsal düzen ise uzun yıllar göçmenlerin temel bir meselesi olarak varlığını sürdürür. Diğer bir deyişle göçmenler ekonomik ihtiyaçlarını giderip gerek kamusal hizmetlere erişebilirken (zamanla sermayenin sunduğu tüketime de dahil olacaklardır, ancak bu çok uzun zaman almaktadır, zira göçmenler ilk elde biriktirmeye ve güçlenmeye odaklanmaktadır) toplumsal hayata uyumda güçlükler yaşamakta, değer, kimlik ve aidiyet sorunları ve hatta krizleri yaşayabilmektedir. Toplumsal hayata uyumdaki temel unsurlar dini inanç ve değerler ile yaşama kültürüdür.

Göçmenler dini inanç ve değerleri ile yaşama kültürüne uyum sağlamakta güçlük çektikçe farklı gündelik hayat pratikleri üretmişlerdir. Göçmenler için bu sonu gelmeyen bir uğraş dönüştürebilmektedir. Bu uğraşın zorluğunu ve yıpratıcı taraflarını gören göçmenler, ekonomik gücü ellerine alır almaz memleketlerine giderek orada bir yaşam kurmayı düşünmüşse de çok azı bunu gerçekleştirebilmiştir. Zira ekonomik olarak daha da güçlü olmak için zamana ihtiyaçları vardır ve yeni gündelik hayat pratikleriyle belirli bir düzeyde uyum sağlayabilmişlerdir ve daha da

1 Doç. Dr. Murat Şentürk, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

önemlisi (eğer aileleriyle birlikte göç etmişlerse ya da sonradan aileleriyle biraraya gelmişlerse) ailenin üyelerinin farklı sosyal bağları gelişmiş ve gündelik hayatla ilişkileri pekişmiştir. Göç eden ilk kuşakların zihninde -ölene kadar sürecek- bir gerilim varlığını sürdürecektir: kalmak ve dönmek. Diğer bir gerilim ise şudur: aileyi götürmek ya da götürmemek. Bütün bu gerilimlere değinmemin iki nedeni var. İlki göç sürecinin temel dinamiklerini görmek ve ikincisi bunun bütün yaşam evresine olan etkisini fark edebilmektir. Özellikle ilk kuşak göçmenlerde yoğun olarak görülen bu gerilimlerin, ikinci kuşağın yaşlanma sürecinde nasıl konumlandığı önemli bir araştırma sorusu olarak masada durmaktadır. Bu bağlamda öncelikle ilk kuşak yaşlı göçmenleri, sonrasında da ikinci ve üçüncü kuşak yaşlı göçmenleri düşünmek, izlemek ve araştırmak önemlidir.

Yaşlı göçmenlerin memleketleri ve göç ettikleri ülke arasında kalmaları yaşam seyirlerine bakıldığında süreğen bir olgudur. Bütün ömürleri boyunca ikili bir düşünme tarzı geliştirmelerine neden olabilmektedir. Söz gelimi ilk kuşak göçmenler ekonomik yatırımlarının çoğunu kendi ülkelerine (bu değerli bir bakış açıdır ve Türkiye'de yeteri kadar önemsenmemektedir) yapmaktadırlar. Bu nedenle yaşadıkları ülkede ekonomik açıdan güçlü yatırımları bulunmamaktadır. Bu ikili düşünme biçiminin gündelik hayat

pratiklerine yansıyan önemli etkileri rahatlıkla görülebilir. Gençken iyi kazanan ve yatırımlarını kendi ülkesine yapan göçmenler, yaşlandıkça ekonomik güçlerini kaybetmekte ve nerede yaşamaya karar verirlerse versinler ekonomik açıdan zarar görebilmektedirler. Göç ettikleri ülkede yaşamaya karar verirlerse yatırımları kendi ülkelerinde olduğu için ekonomik açıdan gelirleri azalmaktadır. Eğer ülkelerine dönmeye karar verirlerse emekli maaşları azalmakta ve göç ettikleri ülkeden elde ettikleri sosyal ve ekonomik haklarını kaybetmektedirler.

Göç ettikleri ülkeye uzun yıllar ekonomik açıdan katkı sunan yaşlı göçmenlerin mali açıdan kayıp yaşamalarının önüne geçilmesi elzemdir. İleri düzeyde sanayileşmiş ve güçlü ekonomilere sahip ülkelerin ikinci dünya savaşı sonrası kalkınmalarında önemli rol oynayan yaşlı göçmenlere yönelik uyguladıkları politikaların ve yaptırımların insan haklarıyla uyumadığı söylenebilir. Söz gelimi yaşlı göçmenlere verilen konut yardımları kesilebilmekte, kendi ülkelerinde geçirecekleri sürelerle sınırlamalar konulmakta, emekli maaşları azaltılmakta ya da tamamen kesilebilmektedir. Bu politikalar ve yaptırımlar yaşlı göçmenlerin yaşam şanslarını/ olanaklarını azaltmakta ve kaynaklara erişimini sınırlandırmaktadır. İleri düzeyde sanayileşmiş ve güçlü ekonomilere sahip ülkelerin vatandaşları ise emekli maaşlarını ve haklarını farklı ülkelerde

kullanabilmekte ve ekonomik kazançlarındaki üstünlükleri nedeniyle daha iyi hayat koşullarına erişebilmektedir (bunun için Türkiye'nin güney sahillerine ana hatlarıyla bakmak yeterli olacaktır). Yaşlı göçmenler ekonomik sınırlamalar nedeniyle ne yaşadıkları ülkede rahat edebilmekte ne de memleketlerine döndüklerinde geniş olanaklara sahip olabilmektedirler. Bununla birlikte yaşlı göçmenlerin bulunduğu ülkelerdeki ekonomik krizler ve emeklilerin gelirlerindeki düşüşler de sadece yaşlı göçmenleri değil tüm yaşlıları etkilemekte sınırlı bir gelire yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakmaktadır.

Dini inanç ve değerleri ile yaşama kültürü açısından bakıldığında yaşlı göçmenlerin farklı nesillerle birarada olmaya ya da sık temaslarda bulunmaya dair taleplerinin yoğun olduğu görülmektedir. Ne var ki içinde yaşadıkları toplumsal düzende nesiller arası iletişim ve etkileşim modernleşme süreci boyunca giderek azalmıştır. Yaşlı göçmenler çocukları ve torunlarıyla daha az temas edebilmektedir. Bu ülkelerde ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler her ne kadar bunun gereğine dair bilgilere sahip olsalar da göçmen oldukları için daha fazla çalışmak ve gayret etmek durumunda kaldıkları için zaman oluşturmakta zorlanmaktadır. Ayrıca iş, eğitim gibi faaliyetlerden geri kalan zamanlarını içinde

yaşadıkları toplumsal düzende edindikleri yaşama kültürü çerçevesinde kendileri, eşleriyle ve çocukları için kullanmakta ve çoğunlukla tüketim ve boş zaman alışkanlıkları için değerlendirmektedirler. Dolayısıyla modernleşen ikinci ve üçüncü kuşakların zamanları azalmakta hatta hiç zaman bulamamaktadırlar. Bu durum kuşaklararası etkileşimi olabildiğince sınırlandırmaktadır. Diğer taraftan yaşlı göçmenlerin arkadaşlarının bir kısmı memlekete dönmekte bir kısmı hayatını kaybetmekte ve/veya evden çıkamayacak kadar hastalanmaktadır.

Dil ve kültür farklılığı nedeniyle yaşadıkları ülkede sosyal ağları zayıf olan (yaşam seyri boyunca yaşadıkları çevrede farklı kültürlerden kişilerle ve kurumlarla iletişim kurmamakta ve ilişki geliştirememektedir) yaşlı göçmenler giderek yalnızlaşmaktadır. Ayrıca eş ve akraba kayıpları da yaşlıların yalnızlaşmasında önemli bir etkidir. Göç ettiği ülkede yalnız yaşayan yaşlıların zayıf komşuluk ilişkileri nedeniyle önemli güçlükler yaşadığı söylenebilir. Sözü edilenlerin diğer yaşlılar için de geçerli olduğu bilinmektedir, ancak göçmenlikle bu durum katmerlenmektedir. Diğer bir deyişle yaşlı göçmenin yalnızlığının çok daha yakıcı boyutları vardır. Söz gelimi yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak ve yalnızlıklarını gidermek için yürütülen gönüllülük çalışmalarında yaşlı

göçmenin evine gidecek kişilerin iki dil bilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaşlı göçmenin inanç ve değerleri ile yaşama kültürüne dair de bilgi sahibi olması gerekmektedir. Elbette bu bilgi ve farkındalık düzeyi sadece gönüllüler için değil belediyeler ve diğer kamu kurumları tarafından verilen hizmetleri yerine getiren profesyoneller için de geçerli olmalıdır.

İleri düzeyde sanayileşmiş ve güçlü ekonomilere sahip ülkelerde yaşlılara yönelik sağlık uygulamaları ve sosyal politikalar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Gerek sağlık gerekse sosyal politikalarda yaşlı göçmenlerin -son zamanlarda bazı adımlar atılmaya başlanmakla birlikte- göz ardı edildiği söylenebilir. Zira bu ülkeler öncelikle yaşlılara yönelik ciddi kaynaklar ayırmamakta ve bu kaynağı ayırsalar bile yaşlı göçmenleri içerecek politikaları geliştirmekte zorlanmaktadırlar. Yaşlı göçmenlere yönelik politikalar ve uygulamalar maliyeti artırabilmektedir. Daha önce bahsedilen emeklilikle ilgili yaptırımların ana nedenlerinden biri kamunun mali olarak bu tür uygulamalara daha fazla kaynak ayırmamasıdır.

Yaşlı göçmenler için bakım evleri, gündüz bakım evleri olmadığı gibi iki dil bilen, yaşlı göçmenlerin dini inanç ve değerlerini tanıyan, yaşama kültürünün hususiyetlerinin farkında olan sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve gerontologlardan bahsetmek çok zordur. Bu sorunu aşmak için yine göçmenler harekete geçmekte -ilgili ülkenin finansal desteği ile- ve kendi gayretleriyle yaşlı göçmenler için kurumlar inşa etmeye çalışmaktadır (örneğin Avusturalya Sydney Gallipoli Home). Bu tür girişimler önemli ve değerlidir. Zira yaşlı göçmenlerin ve ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin gündelik hayatlarının iyileştirilmesinde değerli katkılar sunmaktadırlar. Ancak bu tür girişimlerin sayısının artması ve tüm yaşlı göçmenlere ihtiyaç duydukları hizmetlerin ulaştırılması gerekmektedir. Yaşlı göçmenlere yönelik ilgili ülkenin nitelikli politikalar ve uygulamalar geliştirmesi için kendi ülkelerinin misyonlarının yurt dışında daha etkin bir diplomasi çalışması yürütmesi gerektiği görülmektedir.

Memleketlerine ve göç ettikleri ülkelere önemli katkılar sunan birinci kuşak göçmenlerin arada kalmaları yaşadıkları bir diğer güçlüktür. Artık

ne memleketlerine ne de göç ettikleri ülkeye kendilerini ait hissetmektedirler. Gönülleri memleketlerinde, akılları ise yaşadıkları ülkededir. Çocuklarının ve torunlarının yaşadığı ülkeden ayrılmak istemeyen yaşlı göçmenlerin memleket hasreti de dinmemektedir. Bu arada kalmışlık duygusu yaşlı göçmenlerin huzurunu azaltmakta ve sürekli olarak memlekete duyulan özlemi artırmaktadır. Kalıcı olarak gidemeyenler (kalıcı olarak memleketine dönenler de ihmal edilmektedir, bu başka bir yazının konusudur) yılın bir kısmını memleketlerinde bir kısmını ise göç ettikleri ülkede geçirmektedirler. İleri yaşlılık döneminde ise bu durum ortadan kalkmakta ya tamamen memlekete dönülmekte ya da göç edilen ülkede kalınmaktadır. Memleket hasretinin azaltılması ve/veya daha az hissedilmesi için yaşadıkları ülkelerde canlı ve dinamik bir kültürel ortama ihtiyaç duydukları söylenebilir. Bunun için özellikle mekânların inşa edilmesi ve bu mekânlarda yaşama kültürünün hayat bulması için destek sağlanması önemlidir.

Yaşlı göçmenlerin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel açıdan yaşadığı çok sayıda zorluklar bulunmaktadır. Bu yazıda sadece temel bazı hususlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Yazının başlığı yaşlı göçmenleri düşünmek, yeniden düşünmek değil, zira yaşlı göçmenler yakın zamanlara kadar ne yaşadıkları ülkede ne de memleketlerinde yeteri kadar düşünülmediler. Yaşlı göçmenleri düşünmeye başlayarak hem memleketine dönenlere hem de göç ettiği ülkede yaşamaya devam edenlere ve ikisi arasında gidip gelenlere yönelik sosyal politikaların ve uygulamaların geliştirilmesi elzemdir. Hayatları boyunca memleketleriyle ilişkilerini bir şekilde devam ettirmiş ya da ettirmeye çalışmış yaşlı göçmenlere yönelik adımları atmak hem kendi ülkeleri hem de göç ettikleri ülke yönetimleri için önemli bir vazifedir. Yaşlı göçmenlere yönelik göç ülkesinde adım atılmasını sağlamak üzere göçmenlerin kendi ülkelerinin diplomatik çabalara girişmesi ve bunları ivedilikle yürütmesi gerekmektedir. Zira ilk kuşak yaşlı göçmenlerin sayısı azalmaktadır. Bununla birlikte bundan sonraki kuşaklar için de benzer ihtiyaçların olacağı dikkate alınarak kapsamlı çalışmalara başlanması gelecekteki muhtemel sorunları azaltacaktır.

COVID-19 SALGININDA İSTANBUL'DAKİ SURİYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİM DENEYİMİ

Göç, çatışma nedeniyle gerçekleştiğinde, göç eden kişilerin sığındıkları ülkelerde entegrasyonları iki nedenden ötürü zorlaşmaktadır. Bu nedenlerin ilki, kendi ülkelerinde maruz kaldıkları savaş ve şiddet deneyimlerinin hayatlarını kötü etkilemesidir.

Doç. Dr. N. Aslı Şirin

İkinci neden de sığındıkları ülkelerde temel ihtiyaçları karşılanırken güçlük çekmeleri ve toplumsal dışlanmaya maruz kalmalarıdır (Kirmayer vd., 2011). Dolayısıyla yaşadıkları bu süreç, Şeker ve Aslan (2015) ve Rutter'ın (2003) ifade ettikleri gibi, zorunlu göçmenlerin tüm yaşantılarını, çocuk ve gençlerin ise gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir (akt. Özçürümez ve İçduygu, 2020). Hali hazırda zor olan süreç doğal afet, salgın gibi olaylarla daha da zorlaşmaktadır. Mart 2020'den beri devam eden ve eğitim de dahil olmak üzere hayatın her alanını sekteye uğratan Covid-19 salgını bunun en güncel örneğidir.

Covid-19 salgınından² gerek dünya gerekse Türkiye'de en fazla etkilenenlerin başında, kalabalık gruplar halinde sağlık koşullarının elverişli olmadığı konutlarda bir arada yaşamaya mecbur kalan ve pek çok nedenden ötürü kırılgan olan mülteciler gelmektedir. Bu grup içinde de çocuk ve gençler ön plana çıkmaktadır. Doğal afet, salgın gibi olaylar zorunlu göçle yaşadıkları

1 Bu çalışma, Araştırma Üniversiteleri Destek Programı kapsamında Marmara Üniversitesi destekli "Covid-19 Salgını Döneminde İstanbul'daki Beş Üniversitede Yüksek Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Türkiye'ye Uyum: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı projenin özeti niteliğindedir. Ayrıntılı bilgi için Muzaffer Dartan, İmre S. Ersoy, N. Aslı Şirin, Pınar Deniz, Suriyeli Üniversite Öğrencilerinin Türkiye'ye Uyum: Covid-19 Sürecinde İstanbul'da Beş Kamu Üniversitesinde Gerçekleştirilen Ampirik Bir Çalışma, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi [basım aşamasında]

2 Doç. Dr. N. Aslı Şirin, Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Öğretim Üyesi.

olumsuzlukları artırmaktadır.

Mülteci çocuk ve gençler için yaşamlarının temel alanlarından biri niteliğindeki eğitim Covid-19 pandemisinden olumsuz etkilenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (2022) yayınladığı "Herkesi İçerme - Mülteci Eğitimi Kampanyası" başlıklı 2022 Eğitim Raporu'nda vurgulandığı üzere, Covid-19 pandemisi tüm çocuk ve gençlerin eğitimini olumsuz etkilerken, zorunlu göç yaşayanlar daha fazla sorunla karşılaşmışlardır.

Dünyadaki en kalabalık mülteci çocuk ve genç grubunu oluşturan Türkiye'deki Suriyeliler³ de eğitim alanında Covid-19 salgını yüzünden pek çok zorluk yaşamışlardır ve bu süreçteki deneyimleri araştırmaya değerdir. Bu gerçekten hareketle

çalışmada, Suriyeli gençlerin Covid-19 salgınıyla beraber yaygınlaşan uzaktan eğitim deneyimleri, İstanbul'daki beş kamu üniversitesi (İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi) örneğinde incelenmektedir.

Çalışma, nicel bir araştırmaya dayanmaktadır.

3 Suriyeliler gerek uluslararası hukuka açısından gerek sosyolojik açıdan "mülteci" olarak kabul edilmektedirler. Ancak Türkiye coğrafi çekinceyle imzaladığı 1951 Birleşmiş Milletler Mülteciler Statüsüne ilişkin Sözleşme ve 1967 New York Protokolü uyarınca sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara "mülteci" statüsü verdiği için Suriyeliler sadece "geçici koruma" altında bulunmaktadır. Bu çalışmada Suriyelilerden "mülteci" olarak söz edilmektedir.

Araştırmanın evreni, kayıtlı oldukları İstanbul'daki tüm üniversitelerde öğrenim gören 10,325 Suriyeli, örneklem ise 200 ve üzeri öğrencisi bulunan beş kamu üniversitesinde öğrenim gören 3,883 Suriyelidir.⁴ Desen olarak tarama (survey) modeli seçilen araştırmada veriler, Arapça ve Türkçe olarak, kişilerin tutum ve eğilimlerini ölçmekte kullanılan Likert ölçeğine göre hazırlanan anket yoluyla toplanmıştır.⁵ Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Suriyeli öğrencilerle ilgili demografik bilgileri, ikinci bölüm sosyo-ekonomik profilleri ile ilgili bilgileri içermekte, üçüncü bölümde ise Suriyeli öğrencilerin Covid-19 salgını döneminde uzaktan eğitime dair görüşlerini öğrenmeye yönelik 26 tane ifade yer almaktadır. Veriler betimsel istatistik ve Ki-kare testi ile analiz edilmiştir.

PANDEMİDE UZAKTAN EĞİTİM VE İSTANBUL'DAKİ SURIYELİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ: ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamında Ocak-Şubat 2022'de beş kamu üniversitesinde eşzamanlı olarak çevrimiçi gerçekleştirilen ankete 918 Suriyeli öğrenci katılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin üniversitelere göre dağılımı şöyledir: İstanbul Üniversitesi'nden 466 öğrenci (%50,8); İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'dan 129 (%14,1); Marmara Üniversitesi'nden 77 (%8,4); Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nden 55 (%6); ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden 191'dir (%20,8). Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin %56,5'ini erkekler, %43,5'ini ise kadınlar oluşturmaktadır.

Anket, dört yaş grubuna (19-21, 22-24, 25-27, 28-30) göre hazırlanmıştır. Bunlar arasında 28-30 yaş grubu, %37,7 ile en yüksek orana sahiptir. 25-27 ve 28-30 yaş gruplarında olan katılımcılar %56,2'lik bir oran ile Türkiye'de yüksek öğrenim gören Türk öğrencilerin yaş ortalamasının üstündedir. Bu durum Suriyelilerin zorunlu göçü ile yakından ilişkili olup yüksek öğrenime daha geç katılmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Diğer taraftan ankete katılanların öğrenim gördükleri sınıf dağılımında, Hazırlık, 1. ve 2. sınıflarda okuyanlar %57,2 ile toplam

4 Araştırmanın örneklemini, Türkiye genelindeki üniversitelerde bulunan toplam Suriyeli öğrenci sayısının %7,3'üne karşılık gelmektedir.

5 Ölçekteki ifadeler 'kesinlikle katılıyorum'dan 'kesinlikle katılmıyorum'a kadar uzanan beşli derecelendirmeye tabi tutulmuştur.

katılımcı sayısının yarısından fazlasına karşılık gelmektedir.

Ankete katılanların %83,3'ü İstanbul'da, geri kalanı ise İstanbul dışında yaşamaktadır. Bu durum katılımcıların salt eğitim amaçlı değil, yaşam mekânı olarak da İstanbul'u tercih ettiklerini göstermektedir. Katılımcıların %68,5'i aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Bunun önemli bir nedeni maddi imkanlarının sınırlı olmasıdır. Ankete katılanların %53,8'inin yaşadığı haneler 4 ve üzeri kişiden oluşmaktadır. Bu oranlardan hareketle, Suriyeli öğrencilerin pandemi döneminde evde çalışma olanaklarının daha da sınırlı hale geldiği söylenebilir.

Ankete katılanların %69'u tam zamanlı, yarı zamanlı çalışmakta veya iş aramaktadır çünkü ailelerinin onlara maddi desteği sınırlıdır. Ayrıca %83,4'nün burs veya eğitim kredisi alamaması da onları çalışmaya zorlamaktadır. Bu durum, pandemi döneminde çevrimiçi dersleri takip etmelerini ve sonrasında derslerin video kayıtlarını tekrar izlemelerini zaman açısından zorlaştırmıştır.

Pandemi döneminde yaşanan dil sorunları değerlendirildiğinde, çevrimiçi derslerin var olan dil sorunlarını daha da arttırdığını söyleyenlerle (%40,2), etkilemediğini söyleyenlerin oranlarının (%42,6) birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Ancak bu dönemde Türkçe dil kursuna ihtiyaç duyanların oranının %45,5 olması, Suriyeli öğrencilerin dil sorunlarının sürdüğünü göstermektedir.

Anket sonuçlarından katılımcıların eğitim sürecinde yaşadıkları dil sorunlarının öğretim elemanının dersi anlatma biçimi, Türk arkadaşlarından yeterli yardımı alamamaları, çevrimiçi ders ortamında soru sormamaları ve dersleri daha sonra video kayıtları üzerinden takip edebilme imkanlarının sınırlı olmasıyla yakından ilintili olduğu görülmektedir.

Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %41,1'i öğretim elemanının kendilerini dikkate alarak dersi anlattığını düşünmemektedir. Ayrıca öğrencilerin sadece %37,5'i derslerle ilgili Türk arkadaşlarından yardım aldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcılar derslerde dil kaynaklı zorluklarla karşılaşmakta ve bu zorlukları aşmada Türk arkadaşları onlara pek yardım etmemektedir.

Çevrimiçi derslerde soru sorabilmeye ilişkin olarak

ankete katılanların sadece %47,7'si soru sorabildiğini ifade etmiştir. Büyük ihtimalle bu öğrenciler, bazı üniversitelerin sayısal sınırlama getirmeleri nedeniyle (genellikle 25 öğrenciye kadar) Zoom, Google Meets, Microsoft Teams ve benzeri platformlarda küçük gruplar halinde ders yapma imkânlarından yararlanarak soru sorabilmüşlerdir. Halbuki, pandemi sürecinde uzaktan eğitimde üniversitelerin büyük öğrenci gruplarına yönelik olarak çevrimiçi platformlarda verdikleri derslerde, öğrencilerin soru sorma imkânlarının da son derece kısıtlı olduğu düşünülürse Türk ve Suriyeli öğrencilerin bu açıdan benzer sorunlar yaşadıkları söylenebilir.

Ankete katılanların üniversite içinde ve dışında sosyal ilişkileri pandemi döneminde daha olumsuz yönde etkilenmiştir. Yaşadıkları temel sorunları şöyle sıralanabilir:

- Öğretim elemanları ile ders saatleri dışında iletişim sorunları: Katılımcıların sadece %32,6'sı öğretim elemanlarıyla iletişimde sorun yaşamamaktadır. Pandemi döneminde öğretim elemanlarının öğrencileriyle iletişiminin sadece dijital ortamlarla sınırlı kalmasından dolayı bu iletişim sorunları anlaşılabilir ve benzer sorunların Türk öğrenciler için de geçerli olduğu düşünülebilir.
- Türk arkadaşlarla üniversite içi ve dışında iletişim sorunları: Ankete katılanların %48,1'inin iletişim sorunu bulunmaktadır. Pandemi dönemindeki koşullardan Türk öğrenciler de olumsuz etkilendiğinden, bu sorun anlaşılabilir bir durumdur.

- Medyadaki haberlerin Suriyelilerin toplumsal ilişkilerine etkisi: Katılımcıların sadece %32,7'sinin medyadaki olumsuz haberlerden etkilenmediği verisinden hareketle Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğunun üniversite içinde ve dışında ilişkilerinin olumsuz etkilendiği söylenebilir.
- Pandemide sosyal ilişkilerin yalnızca Suriyeli arkadaşlarla kısıtlı olması: Ankete katılanların %46,1'inin ilişkileri Suriyeliler ile sınırlı kalmış, %16,3'ünün ise konuyla ilgili kararsızlığını dile getirmiştir.

Ankete katılanların gelecek ile ilgili düşünceleri şu şekilde özetlenebilir: Katılımcıların %65,7'si pandemi ve/veya öğrenim hayatları bittiğinde Türkiye'de kalıp iş bulmak isteklerini ifade etmiştir. %22,8'lik bir kesim bu konuda kararsızdır. Türk işgücü piyasasındaki konjonktürel gelişmelere bakılırsa, kararsızların büyük çoğunluğunun yurt dışına çıkma eğilimlerinin zamanla artacağı söylenebilir. Pandemi ve/veya öğrenim hayatları bitince Türkiye'den ayrılmaları durumunda Suriye'ye kesin dönüş yapmaya katılımcıların %26,9'u evet, %36,2'si hayır derken %36,9'luk bir kesim ise kararsız kalmıştır.

Suriye'de güvenli koşulların oluşmaması geri dönüşleri giderek zorlaştırmaktadır. Bu nedenle katılımcılar arasında Suriye'ye geri dönmeyi düşünenlerin sayısının daha da azalacağı beklenirken, kararsızlar arasında dönmeyi düşünenlerin oranının da artabileceği söylenebilir. Üçüncü ülkeye gitme konusunda ise, %31,3 oranda katılımcı gelişmiş Avrupa ülkelerine gitme

eğilimini ifade ederken, %30,6'lık bir kısmı bu konuda kararsız kalmıştır. Türkiye'de iş bulma olanaklarının zorlaşması ve Suriye'deki koşulların geri dönüş için elverişsiz olması yüzünden pandemi ve/veya öğrenim sonrası üçüncü ülkelere gitme eğilimlerinin daha yüksek olması anlaşılabilir.

Sınav usulleri ile ilgili tercihlerde, katılımcıların %76,1'lik bir oran ile çoktan seçmeli soruları tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum da öncelikle dil sorunları açısından Suriyeli öğrenciler için anlaşılabilir bir durumdur.

Suriyeli öğrencilerin pandemi döneminde üniversite kampüsünde sosyal, kültürel, sportif ve benzeri faaliyetlere katılma, kantinden faydalanmaya ilişkin görüşleri de alınmıştır. Ankete katılanların %60'ı pandemi sürecinde gerekli tedbirlerin alınması şartıyla üniversite kampüsündeki sosyal, kültürel ve spor etkinliklerden yararlanmayı tercih etmiştir. Üniversite ortamında sosyal ve kültürel etkinliklere katılma isteği pandeminin zorunlu izolasyon döneminde de bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Gelirlerin düştüğü ve harcamaların arttığı bir ortamda öğrencilere bu etkinliklerin çok daha cazip koşullarda sunulmasının bu tercihte önemli bir rol oynadığı düşünülebilir. Aynı nedenden ötürü katılımcıların yemekhanenin açık olmasını tercih etmeleri de anlaşılabilir bir durumdur.

Pandemi döneminde uzaktan eğitime öncelik verilse de Suriyeli öğrencilerin gerek sosyal nedenler gerekse derslerle ilgili olarak öğretim elemanları ve Türk arkadaşlarıyla doğrudan iletişim kurabilmek açısından eğitimin hibrid yapılmasını tercih ettikleri (%56,3) görülmektedir. Katılımcılar, üniversite yaşamına uyumları ve eğitimde başarılı olmaları amacıyla, sorunlarının çözümünde onlara yardımcı olmak üzere üniversitelerin Öğrenci İşleri Daire Başkanlıkları bünyesinde özel bir birimin oluşturulmasını yüksek bir oranla (%78,3) tercih etmektedirler. Böyle bir danışmanlık biriminin kurulması, 2011'den beri devam eden kitlesel zorunlu göç sonucu Türkiye'ye gelen Suriyeliler başta olmak üzere tüm yabancı uyruklu öğrencilerin üniversitemizde giderek arttığı için gereklilik arz etmektedir.

SONUÇ

Mart 2020'den beri devam eden Covid-19 küresel salgını sosyal yaşantıyı her alanda ciddi şekilde

etkilemiştir. Salgından olumsuz etkilenen alanlardan biri de eğitimdir. Pek çok ülkenin eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılmış, üniversitelerde yüz yüze eğitimden hibrit eğitim uygulamasına geçilmiştir. Türkiye de hibrit eğitim uygulamasına geçilen ülkelerden biridir. Söz konusu uygulama üniversitelerde öğrenim gören hem Türk öğrencileri hem de yabancı uyruklu öğrencileri etkilemiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerde en büyük yabancı uyruklu öğrenci grubunu oluşturan Suriyelilerin uzaktan eğitim deneyimi İstanbul'da bulunan beş kamu üniversitesinde öğrenim görenler üzerinden incelenmektedir. Suriyeli öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamasında karşılaştıkları sorunların saptanması, gelecekte karşılaşılabilecek sorunların çözümü açısından yol gösterici olacaktır. Ayrıca Suriyelilerin on yılı aşkın bir süredir Türkiye'de yaşadıkları ve ülkelerine geri dönme olasılıklarının zayıfladığı göz önünde bulundurulursa, Suriyeli üniversite öğrencilerinin aldıkları üniversite eğitimi ve gösterecekleri başarılar önem taşımaktadır. Bu sayede Suriyeliler hem mezuniyet sonrasında işgücü piyasasının çeşitli alanlarında istihdam edilerek ülkenin iktisadi ve sosyal gelişimine katkı sağlayacaklar hem de Türk toplumuyla kaynaşma olanakları artacak ve Suriyelilerle ilgili var olan önyargıların yıkılması mümkün olabilecektir. Bu anlamda Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitiminin karşılaştıkları sorunların çözülmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., ... Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *CMAJ*, 183(12), E959-E967, doi: <https://doi.org/10.1503/cmaj.090292>

Özçürümez, S. ve A. İçduygu (2020). Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme – Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

UNHCR. (2022). All Inclusive-The Campaign for Refugee Education, <https://www.unhcr.org/publications/education/631ef5a84/unhcr-education-report-2022-inclusive-campaign-refugee-education.html> adresinden erişildi

GÖÇ VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ

Krizler yalnızca belli zamanlarda beklenen olayların tehdit edici olarak algılanması sonucunda oluşmaz, bunların birçoğu önceden kestirilemeyen belli bazı olaylara bağlıdır. Kişiler yaşamının belli bir döneminde kontrol edilemeyen acı verici ani beklenmedik olaylarla da karşılaşabilir.

Veysel Göregen

Hastalık, sevilen kişi/kişilerin ölümü/kaybı, travma sonucu sakatlanma, yaralanma, afetler neticesinde çok yönlü kayıplara uğrama gibi olağandışı olay ya da durum bireyin, ailenin ya da bir grubun biyopsikososyal işleyişini tehdit edebilir. Psikolojik iyilik halini, sosyal güvenliği tehdit eden acı verici bu zorlayıcı yaşam olayları bireylerin yaşamını değiştirir ve onları yeni durumlarla karşı karşıya getirir. Yeni olan bu duruma herkesin uyum becerisi farklı olabilir. Kimileri bu durumun üstesinden gelir, bazıları ise denedikleri problem çözme becerilerinin yetersiz kaldığını görür, akut bir alt üst olmuş hali yaşar. Kişiler kendilerini vetersiz, çaresiz hisseder. Bireyler sıkıntılı ve umutsuzluk içinde hiçbir şeyin iyi yönde değişmeyeceğini düşünür ve bu düşüncü ve duygu yoğunluğundan dolayı çıkmaza girip engellenmişlik hissederler. Böyle bir yaşantı içindeki birey sıkıntılı ve umutsuzdur. Artık hiçbir şeyin iyi yönde değişmeyeceğini düşünür, giderek artan bir gerginlik ve stres yaşar. Bir duygusal çıkmaza girer, çözüm olanakları tıkanır ve kendini engellenmiş hisseder (Palabıyıkoglu, 2000; Baltaş & Baltaş, 2021). Bu olaylar oldukça streslidir ve bu travmatik durumlar kişiler etkilemektedir.

Stres, organizmanın bedensel ve ruhsal sınırlarının tehdit edilmesi ve zorlanması ile ortaya çıkan bir durumdur. Stres tepkisi ortamda ne olduğuna bağlı olarak değil, insanın olana nasıl tepki verdiğine bağlı olarak ortaya çıkar (Baltaş & Baltaş, 2021). Göç doğası itibarıyla ülkesinden ayrılmak, yolculuk öncesi, esnası ve sonrası başka bir ülkeye yerleşme aşamalarında sığınmacılar için stres düzeyi yüksek olan bir yaşam olayıdır (Hodes, 2000). Bu stresörlerin psikolojik sağlık ile ilişkisini

1 Veysel Göregen, uzman Psikolog.

anlamak için (Bhugra, 2004):

- Göç Öncesi Dönem: Kişinin var olan durumlara bakış açısı, kişilik yapısı, göç motivasyonu ve göçe sürükleyen nedenler,
- Göç Eylemi: Sosyal destek sistemlerinin kaybolması, yitirme duygusu, ayrılmanın getirdiği yas, göç sürecindeki travmatik yaşantılar ve travma sonrası stres bozukluğu,
- Göç Sonrası Dönem: Kültürel şok, algılanan ve maruz kalınan ayrımcılık, ekonomik zorluklar ve menşe ülkesine özlem ve arayış dönemlerindeki psikolojik yükler göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu dönemlerdeki stresörlere ek olarak yol sırasında yaşadıkları sorunlar, hedef ülkeye varduktan sonra temel ihtiyaçları gidermede sorunlar, dil, kültür ve sisteme yabancılaşma gibi engeller, yoksulluğun getirdiği beslenme, barınma alanlarının koşullarının yetersizliği- kamp deneyimi,

olumsuz çalışma koşulları gibi durumların psikolojik sağlığı etkileyebildiği görülmektedir.

Maruz kalınan bu olaylardaki stres ile etkili baş edememe sonucunda bireylerin depresyon ve anksiyete gibi sağlık sorunları için risk altında olduğu gözlenmektedir (Tuzcu & Bademli, 2014). Keza göçmen ve mültecilerle ilgili yapılan tarama çalışmalarında travma sonrası stres bozukluğu, şizofreni tablolarının da görüldüğü, erkek ve kadınlar özelinde göç öncesi, sırası ve sonrasına yönelik sorunlar ve dolayısıyla stres kaynaklarının çeşitli ve farklı olduğu ve bu perspektife göre psikososyal ve profesyonel müdahale çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerektiği aktarılmaktadır (Başterzi, 2017).

ÖNERİLER

Göçmen ve sığınmacıların psikolojik iyi oluşlarını sürdürebilmeleri için göç etmeye iten stres faktörlerine ek olarak göç ettikleri ülkelerdeki streslere etkili baş etme stratejilerini kullanmalarının psikolojik sağlık sorunlarına maruz kalmalarına yönelik koruyucu işlev göstermektedir. Etkili baş etme stratejileri ise şu şekilde listelenebilir:

Stres kaynaklarını bulma ve tanıma: Sosyal çevreden kaynaklı olanlar, iş yeri kaynaklı olanlar, fiziki çevre kaynaklı (gürültü, kirlilik vb.), kişisel-bilişsel kaynaklı.

Bilişsel etkinliklerde bulunmak: Siyah-beyaz düşünme örüntülerini takip etme, mükemmeliyetçilik düşüncelerini izlemek, problem odaklı düşünme stratejileri ve öz bildirim çalışmaları yapmak

Gergin olma hali ve kaygı tepkilerini gözleyip incelemek: Kalp çarpıntısı sıklığı, terleme, mide tepkileri, el-ayak soğukluğu-uyuşukluğu-terlemesi gibi

Bedensel gevşeme egzersizleri: Nefes kontrolü çalışmalarını incelemek ve vücudunuzun ritmine uygun olanını uygulamaya çalışmak, aşamalı kas gevşetme egzersizleri uygulamak, fiziksel aktivitelerde bulunmak (koşu, yürüyüş, hafif spor vb.)

Beslenme: Beslenme rutinlerinin oluşturulması ve sağlıklı besin tüketimi, sigara, alkol ve madde kullanımı gibi stres olumsuz baş etme biçimlerinden kaçınmak

Duygu tanıma egzersizleri: Öfke kontrol ve ifade biçimlerini öğrenmek ve uygulamak, temel duygular üzerine günlük yaşam olayları sonrasında hissedilen temel duyguları (mutluluk, korku, öfke, şaşırma, üzüntü, tikslenme) listelemek

İletişim becerisi: Jest ve mimik üzerinde çalışmak, empati ve sempatinin neler olduğuna bakmak, günlük iletişim diyaloglarının nasıl kurulduğuna bakmak, sen-ben dili alıştırmalarının neler olduğunun incelenmesi (Baltaş & Baltaş, 2021; Gerrig & Zimbardo, 2014).

SONUÇ

Kriz durumları ve bu durumlara yönelik canlıların ve insanların göstermiş olduğu 'savaş-kaç-don-sosyal yardım ara' tepkileri canlılık ve yaşam sürdürdüğü müddet gündemde olacak konulardır. Kişilerin doğuştan getirdiği özellikler, birincil ve ikincil bakımverenlerinden öğrendikleri baş etme stratejileri ve durumlara yönelik hazırlığı ile bilişsel hazır bulunuşlukları çerçevesinde kriz durumlarına verdikleri stres tepkileri duruma uyum sağlayıp sağlayamayamalarını belirleyen süreçler olmakla birlikte kriz halinin yoğunluğu ve sürekliliği de psikolojik iyi oluş üzerinde etkilidir. Göçmen ve sığınmacılar özelinde savaş, kıtlık, açlık, kayıpların getirdiği yas ve travmatik yaşantılar yoğun stresör faktörlerdir ve göç etme pratiğinin kaynağı olarak gözükmektedir. Bunlara ek olarak göç yolculuğu ve varılan hedef ülkedeki yaşam koşulları da ek stresörler olarak kişilerin psikolojik iyi oluş düzeylerine etki etmektedir.

Bu krizlerin başlangıçları ani ve beklenmedik olup, acil durum niteliği taşıyacak da , büyük insan topluluklarını aynı anda etkileyebilirler ve gelişim ve büyüme için daha iyi bir işlevsellik fırsatı sağlar (Palabıyıkoglu, 2000). Strese verilen tepkiler üzerinde çalışmanın olası psikolojik hastalık öyküsünden koruyucu etmenleri sağladığı aktarılmış olmakla birlikte göç etmiş toplulukların stres faktörlerinin yoğunluğu ve sürekliliğinden dolayı profesyonel psikolojik hizmet sağlayıcılarıyla teması geçebilmesinin sağlanabilmesi, travmatik stres, depresif görünüm ve ajite görünüm gibi kişilerin işlevselliklerinin etkilendiğinin gözlemlendiği durumlarda yardım almaları ivedilikle sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Baltaş, Z., & Baltaş, A. (2021). Stres ve Başa Çıkma Yolları. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Başterzi, A. D. (2017). Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), s. 379-387. doi:10.18863/pgy.280392

Bhugra, D. (2004). Migration and Mental Health. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, s. 243-258. doi:10.1046/j.0001-690X.2003.00246.x

Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2014). Psikoloji ve Yaşam.

(A. A. Özdoğru, Dü., & G. Sart, Çev.) Ankara: Nobel.

Hodes, M. (2000). Psychologically Distressed Refugee Children in the United Kingdom. *Child Psychology & Psychiatry Review*, 5(2), s. 57-68. doi:10.1111/1475-3588.00286

Palabıyıkoglu, R. (2000). Durumsal Yaşam Krizleri: Travmatik Deneyimler. *Kriz ve Krize Müdahale* (s. 97-99). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:6.

Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Çocuk Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), s. 56-66. doi:10.5455/cap.20130719123555

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN GÖÇMENLERİN SOSYAL HAYATA ENTEGRASYONUNDA DİL BARIYERİ ETKİSİ

Son yıllarda Türkiye'de yaşayan yabancı göçmen nüfusu ciddi oranda artış göstermiştir. Bu artışın başlıca sebepleri arasında Suriye İç Savaşı, Irak'ta yaşanan istikrarsızlık, Afganistan bölgesindeki bitmeyen çatışmalar ve başta Afrika kıtası olmak üzere diğer ülkelerdeki ekonomik, iklimsel ve insani sebeplere dayalı siyasi ve sosyal sorunlar yer almaktadır (UNHCR, Turkey, 2021).

Zeynep Hazal Tuzluca

Türkiye, son rakamlara göre dünya üzerinde en fazla sayıda, sosyolojik olarak sığınmacı ve mülteci statüsündeki, Suriyeli menşeli göçmeni barındıran ülkelerden birisidir. Aynı zamanda ülkede Irak, Afganistan, İran, Somali, Eritre ve diğer ülkelerden gelen göçmenler de yaşamaktadırlar (UNHCR, 2021).

Türkiye'nin aldığı bu yoğun göç ve mülteci akını, ülkeyi ekonomi, iş gücü piyasasına erişim, sosyal yapı ve güvenlik gibi konularda etkilemiştir. Türkiye son yıllarda, uluslararası hukuk ve kendi anayasal hukuku gereğince göçmenler için temel hizmetleri karşılamak adına aktif bir çaba sarf etmektedir. Ancak ülke üzerindeki bu yükün sürdürülebilirliği ve geleceği hakkında bir çok soru işareti mevcuttur.

Göçmenlerin yeni bir ülkeye entegrasyonunda, yaşadıkları ülkenin diline hakim olmaları önemli bir faktördür. Dil bariyeri göçmenlerin iletişim kurması, eğitim alması, hak ve hizmetlere erişimi ve iş bulması gibi konularda oldukça etkili bir rol oynayabilmektedir.

Dil bariyeri, göçmenlerin kültürel açıdan çeşitliliklerinin anlaşılması konusunda da zorluklar yaratabilmektedir. Bu sebeple dil eğitimi programları ve dil öğrenme araçlarına

1 Zeynep Hazal Tuzluca, Sosyolog ve Birleşmiş Milletler Uzmanı.

erişimin sağlanması önem arz etmektedir. Göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu dil bariyeri üzerinde çalışılarak kolaylaştırılabilmektedir.

Bunlara ek olarak dil öğrenimi için yapılan çalışmaların yetersiz kalması göçmenlerin entegrasyon sürecini uzatabilmektedir. Bu durumda göçmenlerin dışlanması, dezavantajlı konuma gelmeleri ve desteklenmeye gereksinim duymaları kaçınılmaz olacaktır. (Alejandro Portes & Ruben G. Rumbaut, 2006).

TÜRKİYE'DEKİ GÖÇMEN VE MÜLTECI NÜFUSU:

Türkiye'de yaklaşık olarak 4 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Fakat Türkiye'de yaşayan göçmen nüfusuna; Afganistan, Irak, İran ve diğer ülkelerden gelen çok sayıda göçmen de göz önünde bulundurulmalıdır. 2022 yıl sonu verilerine göre uluslararası koruma başvurusu altında Türkiye'de yaşayan Suriyeli olmayan göçmen sayısı yaklaşık olarak 33 bindir (GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI, 2023).

Türkiye'de bulunan göçmen nüfusu çoğunlukla genç ve eğitimsiz kesimden oluşmaktadır. Bu göçmenler düşük ücret karşılığı güvencesiz olarak çalışmakta ve yoksulluk sınırının altında yaşamaktadırlar. Aynı zamanda yabancı

düşmanlığı, kültürel farklılıklar, dil bariyeri ve iş bulma zorlukları gibi temel engeller, yerleşik göçmenlerin entegrasyon sürecini zorlaştırmaktadır (ILO, 2019).

Türkiye'nin göçmenler için sağladığı temel hizmetler arasında sağlık, eğitim ve barınma sayılabilmektedir. Fakat, göçmen nüfusunun yoğunluğu ve ülkenin taşıma kapasitesi gereğince bu hizmetlerde aksamalar ve yetersizlikler gözlemlenebilmektedir.

Göçmenlerin nüfus dağılımında yayınlanmış net bir veri olmamakla beraber, nüfusun genellikle fırsatların daha fazla olduğu büyük şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda yabancı göçmenler, genellikle benzer kültürel ve dini geleneklere sahip olan göçmen gruplarının yaşadığı bölgeleri tercih etme eğilimindedirler. En yüksek göçmen nüfusu 2021 verilerine göre İstanbul'dadır. İstanbul'u; Ankara, İzmir, Bursa ve Gaziantep takip etmektedir (IOM, 2021).

Göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi, kimliklendirilmesi ve buradaki hak ve hizmetlere erişim sağlamaları pek çok ekonomik, sosyal ve politik etkilere sebep olmaktadır. Bu durumda

başta çıkmak adına Türkiye uluslararası toplumdan destek almaktadır.

DİL BARIYERİ VE SOSYAL HAYATA ENTEGRASYON

Dil bariyerinin, göçmenlerin entegrasyonuna engel oluşturduğu aşikardır. İletişim kurmak, sosyal ve ekonomik hayata dahilîyet açısından dil bariyerinin etkileri irdelenebilmektedir. (UNHCR, 2021).

İş bulma: Hedef ülkenin diline hakim olmamak göçmenlerin istihdam edilme ihtimalini düşürmektedir. Bunun en temel sebebi de işverenlerin, işe alacağı kişilerin yerel dilde temel düzeyde iletişim kurabilirliklerini değerlendirmesidir.

Sağlık hizmetleri: Dil bariyeri, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştırabilmektedir. Sağlık problemlerinin teşhisi ve tedavisi için hasta ve hizmet sağlayıcı sağlık personelinin iletişim kurabilmesi ile mümkün olabilmektedir.

Eğitim: Dil bariyeri, göçmenlerine eğitime erişmesini ve eğitim almalarını da engelleyebilmektedir. Eğitim sisteminde kullanılan dilin yerel dil olması,

yetersiz dil becerisine sahip göçmenlerin başarı düzeylerini ve okul entegrasyon süreçlerini etkileyebilmektedir. (Korkmaz, 2018).

SONUÇ:

Dil bariyerinin üstesinden gelinebilmesi adına; dil öğrenme süreçleri ve dil eğitim imkanları önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'de yabancı dil öğrenimi sağlayan çeşitli özel ve kamuya ait eğitim programları mevcuttur. Özellikle göçmenlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Suriye menşeli göçmenler için türkçe öğrenme ve konuşma pratiği sağlanması noktasında daha fazla çalışılması gerekmektedir. (Yıldız, 2018).

Dil bariyerinin etkisini azaltabilmek için göçmenlerin dil öğrenme programlarına dair farkındalıklarının ve erişimlerinin artırılması gerekmektedir. (European Commission, 2018).

Göçmenler için özelleştirilmiş dil programlarının oluşturulması, göçmenlerin ihtiyaçlarına uygun dil öğrenme materyalleri sağlanması ve bu araçlara ek olarak öğretmenler tarafından verilen dil öğretim programlarının duruma uygun bir ön çalışma ile tasarlanması dil bariyerinin etkilerini azaltabilir (IOM, Enhancing the role of the private sector in supporting the integration of migrants and refugees, 2019).

Aynı zamanda dil eğitimine destek veren sivil toplum kuruluşlarına yönelik farkındalığın artırılması, kapasite gelişimi açısından bu kurumların maddi kaynaklarının artırılması ve dil eğitimi ve sosyal entegrasyon alanında faaliyet gösteren kuruluşlar arasındaki işbirliğinin ve koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılması, dil bariyerinin etkilerini azaltmak adına önemli bir girişim olabilir (United Nations, 2018).

Aynı zamanda diğer ülkelerin göçmenlerin entegrasyonu ve dil öğrenme programları hakkındaki deneyimlerinden faydalanmak da Türkiye'nin bu konuda daha etkin ve çözüm odaklı bir sistematik geliştirmesine fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Alejandro Portes & Ruben G. Rumbaut. (2006). Immigrants America: A Portrait. University Of California Press.

European Commission. (2018). Language learning and linguistic diversity in an enlarged Europe. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7b1c3bb3-7f3c-11e8-aa21-01aa75ed71a1> adresinden alındı

GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI. (2023). Göç İdaresi istatistikleri. <https://www.goc.gov.tr/> adresinden alındı

ILO. (2019). Labour market assessment of Syrian refugees in Turkey. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_713119.pdf adresinden alındı

IOM. (2019). Enhancing the role of the private sector in supporting the integration of migrants and refugees: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/IDM/PTC/Enhancing-Role-Private-Sector.pdf adresinden alındı

IOM. (2021). IOM DTM Matrix.

Korkmaz, Ş. (2018). Syrian Refugees and Education in Turkey: Problems, Policies and Future Prospects. International Migration, 87-99.

UNHCR. (2021). <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html> adresinden alındı

UNHCR. (2021). Turkey: <https://www.unhcr.org/tr/turkey.html> adresinden alındı

United Nations. (2018). United Nations. Global compact for safe, orderly and regular migration. https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180713_agreed_outcome_global_compact_for_migration.pdf adresinden alındı

Yıldız, E. (2018). Göçmenler ve Mültecilerin Hayatları Üzerinde Dil Bariyerinin Etkisi: Bir İnceleme Çalışması. Universal Journal of Educational Research, 1468-1474.

"Dil bariyerinin etkisini azaltabilmek için göçmenlerin dil öğrenme programlarına dair farkındalıklarının ve erişimlerinin artırılması gerekmektedir."

n11'deki mağazanı aldostum.com'a ücretsiz taşı

n11 entegrasyonumuz sayesinde
Tek tıkla bütün ürünlerinizi yükleyin
Otomatik stok güncelleme
Otomatik fiyat güncelleme

5%
Komisyon
Oranı

Elektronik
grubu için
3%
Komisyon
Oranı

Daha detaylı bilgi için **0(216) 335 0 335** nolu numaradan destek alabilirsiniz. Kampanya 28 Şubat Tarihine kadar geçerlidir.

PAYTR Güvenli Sanal POS Hizmeti ile Ödeme Güvenliğinizi Sağlar.

aldostum.com

SANCAK ÖĞRENCİ YURTLARI

BURSA, ANKARA VE KONYA'DA

Evinizdeki Konfor

www.sancakyurtlari.com

0(216) 523 22 23

Genel Merkez: Küçükbakkalköy Mh. Şerifali Cd. N:7-9Ataşehir/ İSTANBUL

Batu Zeytinyağları

www.batugida.com.tr

www.batuzeytinyaglari.com

Telefonla Sipariş alınır!

☎ 0(531) 458 59 64